

עיונים בהגדרת השורש העברי

מיכל אפרת

קדמה

דומה שה'שורש' הוא אחד המונחים (לצד 'מיליה' ו'משפט') שאין השימוש בהם שומר בלבד, אלא הוא מצוי בלקסיקון של כל דוברו העברי, ומשמש אותם בתארם את העברית.

אם כך, שמא המונח 'שורש' — שלא כרוב המונחים המדעיים — אינו זוקק להגדירה? ואולם מן הצד الآخر ניתן לחשוב בעקבות Zipf (1965: 28) כי שימוש רב במילה מרובה לה משמעים, ובין דוגמא המונח 'שורש', המשמש הן את הדובר הטעם והן את חוקר הלשון, זוקק להגדירה שתגדיר את משמעו וחלותו. עוד יש לשאול כמה מונחי 'שורש' לפניו — אחד, שניים או יותר? ובלשונו של Jespersen (1922: 368): "בראשית היה השורש — אך מה היה טיבו?"

כדי לבדוק את ההגדרת השורש העברי, נעיין תחילתה במשמעותו (1.0). עיין זה יtan בידינו כלים לבחינת הגדרות השורש העברי (2.0) כפי שאספנו בספרות הלשונית (ספרי דקדוק, מילונים, מאמרים וספרי לימוד), וכן יורנו כמה מושגים שורש מצויים שם ואילו הם. בסיכום הדברים (3.0) נביא הצעת הגדרה לשורש העברי.

יהדנו את עיונו למובאות המשקפות תפיסה סינכרונית של שורש (ולא 'שורש' קטימון, ראה גולדנברג, תש"ם: 283–285), ולמובאות המשקפות את תפיסת השורש כזרת תשתית משוערת (אלדר, תש"ן: 171) הינו, אותה תפיסה המשמשת למנ יהודה חיוג' (אברמסון, תשמ"ח: 13; גולדנברג, תש"ם: 289; אלדר, תש"ן; אלדר, תשנ"ב; (1957 : Chomsky

1.0 ההגדרת

על קנקנה של ההגדרת תוחמים זה מאות שנים מלומדים מתחומי עניין שונים. עניין סמנטי-פילוסופי-ЛОГИ עורה ההגדרת בקרבת היווניםelman מהאה השמינית לפני הספירה 124 : 1982 , Hesiod, Boethius ; 328–327 , 13 : 1978 , Havelock , לפי MelCuk (1967 , Abelson , רבינוביץ' , תשנ"ב ; 170–67 , סקירה ראה ברגמן , תשלהה).

1 ראיינו לנוכח להביא מובאות מכל הסוגים. לפי העניין נתיחס לסוג שמננו נלקחת המובאה. לצד כל מובאה נסמן את סיוגה: *א=אנציקלופדיה; *ב=מאמר או ספר בלשוניים; *ד=ספר דקדוק; *ל=ספר לימוד; *מ=מילון.

המשמעות מן המובלע אל הגליי והמפורש, מאפשרת ההגדורה המתארת שימוש מקוון במוגדר ויזחיי חרד-משמעותי שלו, שהרי היא מצהירה במפורש לאיזו מן המשמעות מכוון המוגדר.³ הגדרה כזו מעמידה את התנאים לבחינה ערך האמת שלה. יש הסוברים כי ההגדורה מהויה דרך לגזירת אמיתות (Weinreich 1966, 449) אחרים סוברים לעומתם כי אין היא יכולה לאפשר גזירות אמיתות שלא היינו תנות לגדרה בלבדי ההגדורה (MelCuk, 1982 : 125 הערכה 6).

1.1.2 הגדרה קובעת
שלא כהגדרה מתארת, ההגדורה הקובעת מכוונת לעתיד, בהיותה קובעת משמעות חדשה או מוחדרת למונח. אין היא משקפת את שימוש המונח בהווה, אלא יוצרת הסכם חדש, לעיתים ביחס לביטולה של קובנציה קיימת (ואולי רווחת). תכונותיה אלה המתבטאות בהיותה אמיתית ולא קוונטיננטית מכוונת לה מעמד של פועלות דבר (Robinson 1954, Manes 1976 : 64).

יש שהגדרה קובעת טובעת משמעות חדשה למונח חדש, כך אולי כבר בסיפור קרייאת שמות בעלי החיים בידי אדם בגין העדן (בראשית ב 19 ; וראה Robinson 1954 : 59 ; צרפתית, שם"ה : 57). וידועה בכך זו גם הגדרה 'משכלה' כ'מה שמודד מבחן-משכל' (הילגארד-אטקיןסן, שם"ד, 531, וראה אופן דומה של הגדרה למשמעות, ויטגנסטיין, 1954 : 186 סעיף 560).

דרך וgilah לקביעה חלותו של מונח ושלילת חלות רווחת היא דרך ההגדורה האופרטיבית. זו רוזאה במונח אוסף של פעולות. ככלומר, ההגדורה האופרטיבית שקופה להליך המعاش לקבעה חלות הפעולות (המפל, תשכ"ט : 105, על מגוון השאלות הפילוסופיות שהיא מעמידה וראה שם : 108 ואילך). הגדרה אופרטיבית מנוסחת כמשפט תנאי שברישה שלו אוסף הפעולות ובסיפה המונח המוגדר. היא עונה על מغالחתה העיקרית של ההגדורה: סכנת הרגורסיה האין סופית (המפל, תשכ"ט : 103). חלק מהגדרה קובעת אין היא קוונטיננטית ולכן היא נבחנת רק לפי הקונסיסטנטיות הפנימית שלה.

2.1.2 המבנה התחבירי של ההגדורה

החוקרים שותפים בקביעה כי הגדרה מתרכזת במשפט תחבירי בודד (Weinreich 1962, 446-450 ; Weinreich 1991, 94 ; Snow, Cancino, DeTemple & Scheley 32 ; Beirwisch & Kiefer 1988, 261-260 ; Markowitz & Franz 1969 ; Robinson 1954). "Definition is a sentence" : (129 : 1993) Belnap אמר כי, "A lexical definition could nearly always be truer by being longer" זו אינה מעליה אפשרות של חריגה מעבר למשפט הבודד, ולמעשה אין היא מתיחסת לטיב ההגדורה כהגדורה אלא ליכולתה של ההגדורה לתאר את העולם.

Watson & Olson (1987 : 336) רואים בהגדורה אילוץ של התקת יחסית דובר-מאזין

³ המתארת להסתיר מהויה אמיתות.

אריסטו מזוהה יותר מכל מלומד אחר עם העין בהגדורה ואפיונה. הוא ראה בהגדורה "תחילת המרע וסופה": תחילתה של ההגדורה לפי אריסטו בשימוש הלשון וסופה במושג המדעי (ברגמן, תשל"ה : 124 ; אך ראה Robinson 1954 : 7-8). הוכש סבר כי סדר הדברים הפוך: ההגדורה היא תחילת המרע — נקודת המוצא שלו (Robinson 1954 : 40-43). אחרים כגן ויטגנסטיין (תשנ"ה : 55, 43, סעיף 38), סבורים כי אין ההגדורה יוצאת מתחום השימוש והנווג (וראה בעניין זה גם קון כלפי מונחי הקהילה המדעית, למשל, קון, תשל"ז : 104-107). מן אריסטו והפילוסופים נספרו חוקרים מתחומים אחרים, כגון מילנוניים וכותבי אנטיקלופדיות שנדרשו לעמוד על טיבה של ההגדורה, בעיקר בשאלת ההבחנה שבין ידע מילוני, ידע אנטיקלופדי והגדורה (גושן, תשכ"ט : 28-29 ; Landau 1962, Weinreich 1984). עיון אחר במחותה של ההגדורה ומשמעותה במודל המדעי בא מענף הפילוסופיה של המרע (המפל, תשל"ט ; קון, תשל"ז) והפיזיטיביים (Quine 1961).

יעונים אלה שנבדלו בתקופתם, בתחוםיהם ובמשמעותם: תאורטיים או מעשיים, הובילו לאפיקונים שונים, ועתים נוגדים, של ההגדורה. וישאל השואל, מה תועלת ומה ניוק יש להיזדקקות למונח 'הגדורה' ליבורו מהות השורש העברי אם מונח זה עצמו חזוד באופןן מוגבלות של חוסר אחידות דעים כשאר המונחים (אךן, היי שבסרו שאין Robinson, Fodor & Garrett & Walker & Parkes, ראה למשל, 1954 : 186 על הגדרות ממש ; ר宾וביין, תשנ"ב : 32).

התשובה לגבי ההגדורה כתשובה לגבי השורש:² דומה, שדווקא משום היותה נחוצה כפטיחה לכל דיוון, ודוקoa, משום שימושה בתמים לצד שימושה המדעי, אין פילוסוף יכול להתחמק מן הכרה שבhzbat ההגדורה ואין חוקר העברית יכול להימנע מהגדרת השורש.

לצורך עיונו בהגדורת השורש העבר, עיבדנו את הדינומים, הוויכוחים והמסקנות לגבי מהות ההגדורה לכל מודל מוגבש העומד על ארבעה האפיקונים האלה: תפקיד (1.1), מבנה תחבירי (1.2), מבנה לוגי (1.3), אפיקונים תוכניים (1.4).

1.1.1 תפקיד ההגדורה

להגדורות שני תפקידיים:

- לTARGET_MORPHEMES (קיימות) של מונח (קיים) — הגדרה מתארת;
- לקביע (סטיפולציה) משמעות למונח — הגדרה קובעת (ברגמן, תשל"ה : 148-149 ; המפל, תשל"ט : 101-103, Belnap 1993 : 115).

1.1.1.1 הגדרה מתארת

כפי הגדרה מתארת אומרים (Watson & Olson 1987 : 338) "Definitions are explicit" expressions of the word meaning that remain tacit in ordinary discourse" מתארת באה לנסה במפורש את המונן המשמש למעשה וידעו במובלע. בהוציאה את

² על נקודת שייחוך שונה לגמרי (אטימולוגית) שבין 'הגדורה' (המילה "גדר") לבין 'שורש' בשפה העברית, ראה צופטי, תשכ"ט : 72, 135, 118, 82 ; ר宾וביין, תשנ"ב : 3.

אמתית לפי טיב מושגיו וטיב ייחסי הלשון שבו. דוגמתו הגדולה של Quine היא הגדרה 'רווק' היחס שבין NP1 : 'בוגר שאינו נשוי' והוא אנגלית והוא שווה במובנים אלה מהיחס שבין NP1 זה 'רווק' ל-NP2: 'AMILA בת ארבע אותיות', היינו 'רווק' היא MILA בת ארבע אותיות", טענה שאמיתותה היא מקרית (כך למשל תהיה שקרית אם נכתב 'רווק' או אם נכתב MILA) ואופן ש: NP1 is a kind of NP1anya which Z which MILA. קביעתו של אריסטטו כי NP1 יהיה שקול ל-NP2 באופן ש: MILA בת ארבע אותיות, Z, Zanya אשר הגדרה אנגלית עם הגדירה שגרענן המגדיר (הגנוס Y) יחד עם משליימי Z (תנאיו או חכונתו הכרחיתם של המוגדר) שקיים לוגית למוגדר. הגנוס — Y מציין את הקבוצה (סוג) שאליה שייך המוגדר. ואילו המשלים — Z1...Zn (mbachin) (differencia) בין מוגדר זה לבין שאר חברי הגנוס: "Definitio fit per genus proximum et defferentiam specificam" (אימרותו של Boethius בן המאה ה-5, לפי MelCuk, 1982: 124 הערכה 6).

ניתן אפוא לתאר כל מושג (E) על ידי שימוש באין סוף תכונות: מה שיש בו ומה שאין בו, שלובים שבו והשוואותו לאחרים. מוסף חכונות אלה יש לבודד את חכונות הגורעין המתחלקות ל-(E) C (E) C: שהן התכונות המהוויות (הכרחיות) של המושג, חכונות או תכונה שבהעדן לא יהיה המוגדר שקול לאותו מושג, ולהכונות (E) P שהן חכונות מקרים — תכונות שהעדן אינו משנה את הכרח וזהו המוגדר עם המגדיר.

הגדרה שבה Z+Y שקול לגנוס ולצמצומו הכרחי, הממיצה והבלברי (C(E) C(E) C(E) ואשר אנגלית. הגדרה שבה Z שקול לצמצום הממצה והבלברי של הגנוס על ידי C(E) ואשר יש בה תכונה או תכונות השינויות ל-(E) P (E)rina ואינה אנגלית ויש בה עופפות (Weinreich; 32: 1962 1969; Beirwisch & Kiefer; 1962: 76). הבחנות אלה ניכרות בהשוואה שבין הגדרה של מונח בין תיאור אנטזילופדי שלו. Landau (1984: 132) טוען כי על המילוני ומחבר ערך אנטזילופדי לשלב בין המהותי לצדדי ולהציג את שניהם (אך ראה העורתו של בלאו, (להלן": 155, מצוטט גם כאן בסעיף 2.4.1.1).

הגדרה אוטנטnicית אינה כפופה לדרישות אלה משום שאין היא משתמשת במילים ובתקיפות לוגית, אלא היא מסתמכת על התנשות קודמת ומביאה דוגמות קונקרטיות (Robinson 1954: 119; Weinreich 1962: 31).

1.4. דרישות תוכניות מהגדירה

יחודה של הגדרה, ובעיקר הגדרה מתוארת, מוקנה לה מעמידה בדרישות החיצונית הפורמליות: תחבירות ולוגיות, יחד עם עמידה בדרישות התוכניות. Watson & Olson (1987: 337-336) נוקטים היגדים הנראים דומים כדי לעמוד על טיבה ועל ייחודה הפורמלי והתוכני של הגדרה. אחדותן מן הדרישות התוכניות נובעת מדרישות קודמות (צוניות) ואחרותן הן בלתי תלויות (על דרישות מהגדירה. קובעת ראה Robinson 1954: 82-80).

1.4.1. היקף ההגדירה

הגדרה היא בבחינת גדר התוחמת בין מה שכלל בה ומה שמצוזה לה. המגדיר: הגנוס ומשליימי ייחדו צריכים להיות שווי היקף למוגדר: לא צרים ממוני (מיצוי) ולא רחבים ממוני

אל יחס כוחב-קורה במדיום הכתב והדפוס. הם טוענים שגם המבנה התחביבי-הלשוני של ההגדירה משקף את העבודה כי היא שייכת למשור הכתב ולא למשור השיח (אך ראה דעה מנוגדת אצל Manes, 1976).

המבנה התחביבי הקוגני של ההגדירה המתארת הוא משפט של זהות: NP1 אוגד NP2, כאשר NP1 הוא מונח בודד, NP2 הוא עצמו פסוקית של מבנה Y אשר Z. הקטגוריה של הגנוס Y זהה לקטגוריה של NP1 (ראה למשל Landau 1984: 138-148). ואילו Z היא קבועה סגורה וחילוקית של הגנוס Y, כהגדירה האристוטלית: An X is a kind of Y which Z Snow, Cancino, 1988; Markowitz & Franz 1966; Weinreich; 1991; DeTemple & Scheley 1966: 446-448). מכך נובע שהגדירה של מוגדר שהוא שם היה NP2 צירוף שמנוי.

(56) סבורים שמדובר זה גם האוגד, אינו מיוחד לאנגלית, אלא אוניברסלי. עוד הם מבהירים כי האוגד הוא בגדיר קשר פשוט של הגדרה 1969: 57, המונח 'קשר' עברו connective, משם בר-הילל, ראה ברמן, תשלה": (270), הנוטה לפיזיונים השונים, ככלומר אין הוא מוגבל בזמן הווה בלבד (אך ראה Weinreich 1966: 447-446).

כאמור לעיל, המבנה הקוגני של ההגדירות הוא משפט אחד בלבד. בהגדירות אופרטיביות שונה מבנהו של משפט זה ממה שתואר לעיל, והוא: אם NP1 אז NP2 או Beirwisch & Kiefer 1962: 60-65, Weinreich 1969: 1962; (31).

הגדירות אוטנטnicיות הן הגדרות לפי דוגמה, היינו, הגדרות שהמגדיר שלهن הוא הצבעה אל מקרי המוגדר שבעולם. הגדרות כאלה שונות מבןן מן ההגדירות המתארות בכך שהמוגדר שלهن אינו נושא המשפט Watson 1969; Beirwisch & Kiefer (1969: 65), ובכך שהמוגדר שלhen שבחן שהוא דיאקטית ומדגים. Olson 1987: 338, וכאן הן שונות בטיב NP2 שבחן שהוא דיאקטית ומדגים. Manes 1980: 131) שבדקה הגדרות עמימות (=לא מלומדות) מצאה כי ההגדירה האוטנטnicית שכיחה פחות ממה שניתן לשער בסוג זה של הגדרות אוטנטnicיות, ראה Robinson 1954: 117-126 וראה להלן 2.1).

1.3. מבנה לוגי של הגדרה

מקובל להבחן מבחינה לוגית בין שני יחסים אפשריים שבין NP1 ל-NP2: יחס אנגלי ויחס סינטטי. יש המיחדים את המונח הגדרה למרקמים של יחסים אנגליים בלבד (Quine, 1961).

הגדרה אנגלית היא הגדרה שהשקלות שבין NP1 ל-NP2 מתקיימת בכל העולמות האפשריים (Watson & Olson 1987: 337; Beirwisch & Kiefer 1969: 60). במקרה כזה אין היחס בין NP1 ל-NP2 תלוי הקשר, ככלומר אין הוא נוצר בדרך מקרית המתבררת מבדיקה מצב הטענה בעולם, אלא הוא

4 אם נראה באוגד, בהמשך לסבירה Beirwisch & Kiefer 1969: 57, וראה בעברית, אורן, תשלה":
37) קשר המיחד להגדירות נוכל להימנע מן הדין במקומו של האוגד בעברית ובמהותו (אורן, תשלה": 155-150; בלאו, תשלה": 86).

1.4.4 מעגליות

ההפייה הכללית למן אריסטו היא כי "אסור לה להגדירה שתשתמש בגלוי או בסתר, באותו המושג שהוא באח להגדירו, שאם לא כן היא תהייה הגדרת הדבר על ידי אותו דבר עצמו" (ברגמן, תש"ה: 145; Weinreich, 1962: 38-37; Belnap, 1993: 1984: 126-129). תביעה זו מנומקת במישור הסמיוטי-התקשורתי של ההנחה. ואולם היא מעמידה שלוש בעיות יסודיות: א. העדר קני מידה מוחלטם לקביעה אם נעשה שימוש באותו מושג או לא. הבעיה חריפה ביחס בלשון העברית שבה יש קשר צורני-סמנטי בין ערבים שונים, ככלומר, רוב הערכיים שלה מנומקים (ש��ופים) מורפולוגית. ואולם ניתן לראות הגדרה כמעגלית גם אם אין בה חזרה לקסיקלית (זהה או נגזרת) אלא אם היא מקדימה את זיהוי המוגדר לתנאי המוגדר. אריסטו הרחיק לכת וראה גם בהגדרת 'שם' כגורם שמיימי המайд ביטוי' דוגמה למעגליות.

ב. סכנת רגסיה אין-סופית. היכן תיעזר ההגדירה? אילו מונחים ישארו בגין מונחים ראשוניים שאינם מוגדרים (Landau, 1984: 124), וראה להלן 1.4.5 על שאלה זו ושאלות המילימ הנרדפות והAMILIM הקשות?

ג. מעגליות כתוכנה פנימית של מושג. כבמקרה השליליה (1.4.3) יש מושגים דוגמת משפט משועבד' שהם מעגליים מטבעם ואין דרישתן זו יכולה להתקיים בהם. ראוי להבחן כי MelCuk (1982: 19) מחייב את דרישת המעגליות על מערכת הגדירות ולא על הגדרה בודדת. לוais מצוטט אצל (Robinson, 1954: 122) טוען: "all definition is ... circular and the difference between a good and a bad one is only ... the diameter of the circle"

1.4.5 נרדפות

הדרישה שלא להגדיר מונח באמצעות מונח נרדף לו עלתה גם היא אצל אריסטו. ביסודה עומדת התאפייה כי המוגדר צריך לספק את הגנוס ותנאיו של המוגדר, מה שלא ניתן להיעשות על ידי מונח נרדף.лок הסביר הגדרה כ"הבהרות משמעותה של מילה על ידי קבוצה של מילים שאין נרדפות" (לפי רבינוביץ, תשנ"ב: 30). יתר על כן, מבחינה תקשווית יש להניח כי אם המונחינו מוכר גם נרדפו אינו מוכר. נשים לב כי נרדפות (מלאה, כמוון, Manes, 1980: 130-129; 1991: 94) מבטיחה אנטיטוות: שהרי היא שוקלה לשונייה (מלאה, כמוון, Manes, 1980: 130-129; 1991: 94). יש המחרדים כתובעים כי התוכנות המהוותות תהיינה רוק התוכנות המראות את האפשרויות הפנימיות של המושג. Abelson (1967: 316) טוען כי בכך מערב אריסטו בין הילך אמפירי לבחיקת היגד לבין ההגדירה עצמה.

מעניין לציין כי בדיוקות אמפיריות של אופני הגדרה ושל שלבים בהתחפתח יכולת למתן הגדרות מעמידות את הנרדפות כאחד האמצעים המוקרים והשכיחים להגדירה

(Markowitz & Franz, 1980: 125; Robinson, 1988: 257; Manes, 1980: 54). (Robinson, 1954: 1988, Manes, 1980) שאלת אחרה שיש לשאול היא — מה בין נרדפות למעגליות? מהזין שליל עולה כי נרדפות היא שקלות בין מסמן בודד למסמן בודד אחד (דין) נרדפות וראה Ephratt (1991) ואילו במעגליות מדובר בשקלות שבין מסמן בודד לבין מסמן המציין כאמור בטענה.

(בלבדיות). הבחתה היקף ההגדירה מושגת על ידי דרישות המיצוי (1.4.1.1) והבלבדיות (1.4.1.2).

1.4.1.1 מיצוי

דרישת המיצוי אל לו למוגדר להיות צר מן המוגדר. הגנוס מצין את סוג המוגדר, ואולם אין המוגדר והגנוס שווי היקף. מצומצם הקפו של הגנוס להה של המוגדר נעשה על ידי התוכנות Z1...Zn. הוספה של תוכנות מקריות שאינן הכרחיות עלולה לצמצם את המוגדר באופן שהיקפו יהיה קטן מהיקף המוגדר (ברגמן, תש"ה: 145; Belnap, 1993: 119). עקב אכילים של ההגדירה האוסטנסיבית הוא הסתמכותה על הצבעה במקרה הפרט או במקרה של מלחתחילה אין היא מצה (Robinson, 1954: 124-125).

1.4.1.2 בלבדיות

המוגדר לא יהיה רחב מדי — לא כולל בהיקף המוגדר מה שאינו בהיקף המוגדר. השמטה של תוכונה הכרחית עלולה לפגוע בדרישה זו. היקפה זה של ההגדירה שהיא כל הדרישות מוגדרת גם בכך שכל התוכנות תקשורה על ידי קשרים שהם מוגדרים היפט לוגית, ללא מייצבים מודלים דוגמת 'על-פי רובי' ורומיו (ראה 2.4.6; 2.4.3; 1966: 447; להלן, וראה 1982: 20).

1.4.2 תוכנות מהוויות

יש לעיר כלפי מיצוי ובלבדיות, כי ניתן באורה מקרי להגיע לתיאור השקויל בהיקפו זהה של מונחים מסוימים תוך שימוש מקרים שלו. כדי להעמיר הגדרה אנליטית, הגדרה שאmittהה בכל ה'עולם האפשרי' מובחנת מכוח יחסית הלשון (בלא היוזקות לעולום, שהוא הוא תמיד מסוימים), על ההגדירה לספק את התוכנות המהוויות של המוגדר ולא את התוכנות המקרים שלו. עליה לספק את הגנוס של המוגדר ומה שמחין בין מוגדר זה לבין שאר איברי הגנוס (ברגמן, תש"ה: 145; Abelson, 1967: 322). MelCuk (1982: 20) דורש כי כל מושג יוגדר על ידי המושג הקروب לו ביותר כדי לבטא את ההיררכיה המושגית שבו (Snow, Cancino, DeTemple & Scheley, 1991: 94). יש המחרדים כתובעים כי התוכנות המהוויות תהיינה רוק התוכנות המראות את האפשרויות הפנימיות של המושג. Abelson (1967: 316) טוען כי בכך מערב אריסטו בין הילך אמפירי לבחיקת היגד לבין ההגדירה עצמה.

1.4.3 הגדרה בדרך החיבור

הדרישה כי המוגדר יונח באופן חיובי ולא באופן שלילי נובעת מן התאפייה כי אין להנחייר מונח שאינו מוכר על ידי הצבעה על חסר (שליל). מוכן כי דרישתנו כלפי מושגים שהשליל היא מרכיב פנימי-מהותי שלהם כמו למשל 'רווק' או 'הגה' אוטם' (ברגמן, 1982: 322; 1967; 204-202, 145; MelCuk, 1967: 322; 1982: 125-124). יש המחרדים כתובעים כי התוכנות המהוויות הפנימיות של המושג. (Robinson, 1954: 1988, Manes, 1980: 550, סעיף 183).

הדרפיניננס שלו".³⁷ (1984) טוען שלא תמיד ניתן להמיר, ולמעשה נועד מבחון המורה למוגדר ולא לקורא.

קשר האוגד מבטא שקיות פורמלית זו שבין המוגדר למוגדר, ובמבטאת את יכולת המרותם זה בזו (השווה FF TT באוגד לעומת FT TF במקרה שהגדרה האופרטיבית). יכולת המורה מותנית כאמור בשקיות הלוגית ובטיבו של הקשר, ולכן ברור מודיע שימוש בקשרים מודלים במוגדר מאיין סגולה זו של המורה והופך את ההגדרה לסינטיטית (Landau, 1984 : 132-133).

אנו עסקנו באופן הגדירה מן הבחינה התאורטית לשם בדיקת הגדרות השורש העברי בספרות הבלשנית ולשם ניסוח הגדרות שורש עברי. ואולם ראוי להעיר כי בלשנים ופסיכובלשנים אינם סבורים כי ההגדירה היא יציר תאורטי בלבד, אלא שהיא אחד מהכשרים הלשוניים האמפיריים של הדובר. כושר זה אינו מולד אלא מתחפה (Manes, Snow, Cancino, DeTemple & ; 261-160 : 1988 ,Markowitz & Franz ; 1980 ,Watson & Olson ; 95 : 1991 ,Scheley מכך כי כל דובר מסוגל להגדיר כל מונח, אלא שהוא מסוגל לשפט הגדרות ולהכריע בינויהן ,Wienreich ; 1966 : 447 הערכה (83).

2.0 השורש העברי בספרות הלשונית

בכותרת כגון 'הגדרות השורש העברי בספרות הלשונית', היה כדי לחיב אותנו להצטמצם רק להגדרות שורש – הינו, רק למובאות שעמדו בכל דרישות ההגדירה שהוצעו לעיל (1.0). התchiebigות כזו הייתה מאלצת אותנו לוותר על חלק ניכר מתיאורי השורש בספרות זו. תחת זאת, נתיר כאן הכללה של מובאות מסווגים שונים אשר עמדו בדרישות מינימליות הנדרשות מהגדירה.

2.1 תפקידי הגדרות השורש העברי

כמובאות למחקרו זה שימוש כל אזכור בדרך של הגדרה, תיאור או הסבר של תיבת 'שורש' עברי בספרות הלשונית הכתובה בעברית או שפות אחרות. קנה מידה זה סילק גם הדיוון, כמובן, מובאות שעניןן 'שורש' כmorpheme, מתחמי, וכו'. קנה מידה זה סילק גם הגדרות שורש שלא באמצעות המונח 'שורש' אלא באמצעות אחרים כ'ראדיקל' אצל ח' רוזן,⁵ McCarthy ; 1994 : 302 ואילך ; Harris 'Long component' ; 1951 : 1951 ; 2598 : 1994 ,

³⁷ יש המזהים בין וואדייל לבין עיצורי השורש (=שורשיות, ראה למשל, Kennedy, 1889 : 37 הערכה 1 ; 1986 ,Murtonen ; 19 : 1986 ,Rosen ; 1909 ,Gesenius ; 1909 : 99, וראה גם Chomsky 1957 : 121 . רוזן (1977 ,Rosen ; 1962 ,Rosen) מחייב לשורש ולראדיקל סעיפים נפרדים שבהם הוא עומד על ההבדל בין המונחים. נשווה: "6.1.1 The ROOT which is discontinuous and subject to consonantal alternation... is no longer derivationally productive" (Rosen, 1977: 120), "6.1.2 The RADICAL which is discontinuous, but not subject to internal consonant alternation, has stepped into the place of the root in all living derivational processes" (Rosen, 1977: 120)

1.4.6 רבי-משמעות

שימוש במילה רבי-משמעות כחלק מוגדר עלול להוביל להגדירה שאינה בלבד, והגדירה שאינה מנהירה את המהות הפנימית של המושג (MelCuk 1982 : 19 I). בעוד שני מונחים אלה נכונים תמיד ככל שימוש בתארים רבי-משמעותיים, יש לבחונם באופן נפרד כלפי שמות מונחים. באשר לשמות מונחים היה הבדל בין מילון לבין מודיעין: בעוד אשר במילון, שבו בא כל ערך בנפרד זהו איסור (Landau 1984 : 138), אין זה איסור כזה Robinson, Belnap (1993 : 128) ידוע (34).

המליצה להימנע מובי-משמעות נוגעת גם לשימוש בהשאלה (מטפורות). מבייא דרישת זו בשם אריסטו, אך הוא עצמו חולק על אריסטו (Abelson 1967 : 323), בסוברו כי דוקא השאלה בתחוםים שהם פורמליים פחות מאשר שביהם אין אריסטו יכולות להגדיר (וראה גם Robinson 1954 : 1954 MelCuk 1982 : 125 הערכה 6 טווען כי דרישת זו מעוגנת בדרישה למונחים ראשוניים. התפיסה שלפיה הלשון האופטימלית היא חד-חד-ערכית מבחינות יהסי מסמן וממסמן, והסכמה שבתופעת המשמעות הנקפת (Leech 1974 : 19) המתולה למסמן שהוא רבי-משמעותי בכלל ולהשאלה בפרט, מחזקות העדפה של מסמנים חד-משמעותיים על פני מסמנים רבי-משמעותיים בחילוק המוגדר שבחדרות.

1.4.7 קיזור

הגדרה צריכה להיות קצרה ככל האפשר. דרישת זו אינה נפרדת מחלוקת ניכר של דרישות שהעללו לעיל. ראיינו (1.4.5) כי אריסטו ואחרים פוטלים את הנדרשות מלאה העמידה הגדרה. לו הייתה הנדרשת מוגדר או מושגת ההגדירה הקצרה ככל שניתן. דרישת הקיזור אינה נוקבת אפוא במספר מומלץ של מילים, למורות ואורכה הנדרש של כל הגדרה אינו שרירותי, הוא נקבע כאוורך המזערי הנדרש כדי שהגדירה זו תהיה הגדרה אנליטית מצאה ובלבדית, הגדרה שתושג על ידי פירוט הגנוס ותנאיו ללא יתרור ועובדות (ראה Robinson 1969 ,Beirwisch & Kiefer 1969 : 73 ; 1984 ,Landau 1984 : 3,55 ; 1967 : 136). Abelson (1982 : 20) מעליה גם את יכולת הזיכרה כנימוק להעדפת הגדרות קצורות, ואת הסברה כי קיזור מבטיח קונסיסטנטיות, אך לניגוד זאת הוא מציג את יתרונה של הארוכנות ביכולתה לשמש נקודת אחיזה בעת הצורך.

1.4.8 המרה

ברגמן והמפל מצטטים את Quine האומר כי "להגדיר סימן פירושו להראות, כיצד אפשר להימנע מן השימוש בו" (ברגמן, תשל"ה : 148, המפל, תשל"ט : 101), שכן השקילות הלוגית המהותית שבין המוגדר למוגדרו מאפשרת המרה חופשית בין השניים. בכל מקום שבו מופיע המוגדר ניתן להמירו במוגדר, וההפק (MelCuk 1982 : v) המפל (130-129 : 1993 ,Belnap ראה 1984 : 134-132 ; 1984 ; 101) ואורנן (תשל"ט : 37) נוקטים את המונח 'חילוץ' להבעת המרה. אומר המפל: "מונח שהוגדר, אפשר תמיד לחלץ מזמן פסק על ידי כך שמצויבים במקומו את

שימוש איזי הנשארות הן משורש התיבה". (עד כאן החלק האופרטיבי, ומיד ממשיק המחבר) "והכלל אם תחת אותה אחת משורש התיבה יוקלקל משמעות העניין למגרי או כמו זכר שמר אם תחת הזיין מלת זכר והשין מלת שמר נשר פך מר ולא יורה עוד על עניין זכרה ושמירה. אבל אם תסיר אותן המשמשת מתיבה לא (י)וקלקל משמעות העניין למגרי מכל וכל ..." (הנאו, חפ"ד: חדר ה, והשווה אליו, תרל"ד: 12)

מבחןינו על אף היות ההגדה מנוסחת בצורה אופרטיבית, אין היא קובעת אלא היא מתחartת. ואולם יש לחתך בחשבון כי היא נכתבă בשנת 1727, קודם תחיית העברית, כמובן, לפניהם קיום מודועות לשונית של דוברים, ולפניהם הפטחו בשימוש של מונח השורש הטינכronymi.

בסקיינו צינו את ההגדה האוטנטיסטיבית לפי המבנה שלה ותוכנה ולא לפי תפקידה. כל הדוגמאות שנמצאו כאן להגדה אוטנטיסטיבית של השורש העברי הן מתחартות (ולא קובעות). גם אצלונו, כבמקרה של Manes, 1980 הדוגמאות מעטות ביחס لما שניתן היה לצפות.

בן חיים מתייחס את פרק תצורת שורש וגורה בערך שבאנציקלופדייה יודאיקה הדר בתוצאות המילים בעברית בשתי רישימות:

(2-*2) A. שָׁמֵר, שְׁמִירָה, מָשִׁירָה, מָשֵׁרָה, שְׁמוֹרָה, שְׁמֻרָה, שְׁמַרָּה, נְשִׁמָּרָה ...
 B. פָּקָד, פְּקִידָה, פָּקָוד, פְּקִידָה, פְּקָדָה, פְּקָדָן, פָּקָד, פְּקִידָה, הֶתְפָּקָד, ... “will immediately demonstrate that there are a number of consonants in each of the words, which contain the common semantic (even if only in a general way) and a number of vowels plus consonants which serve to qualify the meaning which is common to the entire family, to the particular, specific meanings of the various word or forms. The group of consonants found in each words of the above examples (a. b. פָּקָד) is called the root...” (Ben Hayyim, 1972: 103)

“In Hebrew, however, there is an additional level of abstraction: the (ד"-3) root. A root such as k.t.b. ‘write’, is more abstract than a stem. It stands for a semantic field, that of writing for example.” (Junger, 1987: 39)

“A well known fact about Hebrew morphology is that most of the (ד"-4) words include two morphemes: a consonantal root and a pattern. The root can be quite easily recognized in almost every word of the language, e.g., (1) gadal ‘he grew up’, gidel ‘he brought up’, higdil ‘he enlarged’, mugdal ‘magnified’, gadol ‘big’, migdal ‘tower’, godel ‘size’. The root in all the forms in (1) is gdl.” (Schwarzwald, 1973: 10)

”1. (ד) תְּפִקְחָנָה; מִטְרָה from הַמִּטְרָה; הַלְּךָ from מַתְהָלֵךְ; בְּדַל from מַבְדֵּל. From פַּקָּח.

או כ-“tier”, אצל McCarthy, 1981, Clements, 1994; McCarthy, 1992: 149-148. בחינת מובאות ה'שורש' מצד תפkidן מעלה כי להלכה הינו יכולות להימצא דוגמאות מתחартות ודוגמאות קובעות. מקוםו המוכן של ה'שורש' בעיון הלשוני העברי מזה מאות שנים הוביל לנראה ל'יחוד המונה 'שורש' למושג ה'שורש' המקביל, שהוא בעל מכנה משותף ורחב יותר לכל השימושים. אין זה מפתיע אפוא, כי הרוב המוחלט של המובאות הן תיאוריות.

ח' רוזן, לאחר שהגדיר 'שורש' ו'משקל', מוסיף “השמות 'משקל' ו'שורש' הם מסורתיים והגדותנו כאן אין כה סטטיה מן ההיקף המוכן של מושגי השורש והמשקל; אין בה אלא ניסוח פורמלי מדויק” (רוזן, תשע"ז-א: 199, *ד). הנאמר בא להבטחת, שהגדותנו תובן בהגדרה מתחارت, מושם שנראתה חש כי יש בה סמנים המכונים להגדורה

קובעת דוקא (וואה דיין בהגדורה זו, להלן, 2.4.1.2).

למעשה, נכון לומר כי טבה של מובאה אם היא מתחارت או קובעת ניתן להכרעה רק לאחר שיתברר הנוגע המשמש, רק אז ניתן להכירע סופית אם ההגדרה מתחارت היא או קובעת.

2.2 המבנה התחבירי של הגדרות השורש העברי

כל לנו בדינונו כאן הן הגדרות והן תיאורים והסבירים שאינם הגדרות. חלק ניכר מן המובאות חורג מסגרת המשפט הבודד, כמובן, לא כל המרכיבים התחביריים של ההגדורה מתרכזים בגבולות משפט אחד. כמובן, מקרים אחרים, כולל המשפט הבודד מקרים שאינם שייכים למבנה ההגדורה (פעול מפורש במקום אוגד, הסוגרים, ועוד). כפי שראינו לעיל (1.1.2), ההגדירה אופרטטיבית הינה אמצעי תחבירי שכיח בהגדורה קובעת לקביעת שימוש חדש במונח (חדש או קיים). ככל מובאותינו מצאנו רק ההגדירה אחת שניטחה התחבירי אופרטיבי, והיא מתחילה המאה ה-18 בדברי שלמה ולמן בן יהודה הנאו בעל צהר התיבה:

(ד"-1) ”ובאמרי שורש התיבה רצוני לומר כשתפקידו המשמשות מן התיבה גם אותיות האמנתייו” הנותפות על התיבה שאינם לא לצורך שורש ולא לצורך

של רוזן. נסתפק כאן בהזבעה על כי הן דוגמותיו של רוזן והן דבריו בהמשך מורים כי אין הבחנה זו אצלו עצמו עקיבה ומיציאה: “The consonant alternations to which discontinuous morphemes (roots, radicals) are subject are the outcome of the phonologization of Biblical Hebrew allophonic relations... of these, only the first is predictable” (Rosen, 1977: 122) מכאן ומהדוגמאות המשמשות בכתביין, כגון: ראדייל-ס-ה-ר-ע-אך מציגים גם ראדיילים כ-מ-ר-ע/p/f-st-z-z-2-121-122: 1977, Rosen, p/f-st-on “של חשבון” שהוא חלק מהראדייל שאון “on” (121: 1977, Rosen) ואלו “sh חיזון” שאינו חלק מן הרaadiel עליה (121: 1977, Rosen) שאין הבדל בין השניים, וזה גם בויה יש חתנית ביצוע של עיצומים, בין אם אלה ליפוי חזקם המקראי ובין אם אין הם כן (וראה בעניין זה אפרת, שם”א; Bolozky, 1972; Schwarzwald, 1973; או רונן, 1972; או רונן, 1973). תשל”ז.

אורן (תש"ז: 256-258) בוחר להציג את השורש והמשקל על ידי פירוט התכונות המשמשות לויזויים. מבחינה הוכנית יכול מנין זהה להיות שקול לתכונות המובאות בהגדות (ונתייחס אל התכונות לפי עניין), ואולם מבחינה תחבירית-לוגית אין לפניו הגדרת שורש.

- ג. מוגדר (בגוף מודגם) + 0 + צירוף שמי
דרך זו נהוגת בעיקר במילונים, המוגדר מופיע כערך ראשי (ראה 13), או משני (ראה 14) ומיד לאחריו (בדרכן כלל על ידי הבחנת גופנים) המוגדר:
- (13-*מ) "שורש מורפית מהיסודות חסרת צורני גורה או נטיה." (שורצולד-סוקולוף, תשנ"ב: 196)
- (14-*מ) "שרש ... ובדקוך החלק החזר בכל גזירות הפעל והשם." (בן-יהודה, 1959: 7477)
- (15-*ל) "השורש — האותיות, הקובעת את המשמעות היסודי של התיבה." (מגיד, תשמ"ד-ב: פרק הפועל, 97, וראה מובהא 26 והערה 7 להלן)
- (16-*מ) "ROOT: A three letter consonant cluster which represents the base from which verbs and nouns develop." (Kittel, Hoffer & Wright, 1989: in Glossary, 382)

- ד. מוגדר + אוגד מכנה + צירוף שמי
עתים מומר האוגד שיש לו תפקיד סימוני (תייחסו למוגדר והמוגדר) בפועל משדה האמירה, שתפקידו בהגדירה להבליט את יסוד ההסכמה, היינו שהיחס בין המוגדר למוגדר הוא יחס של הסכמה לכוון את המוגדר בשם המוגדר:⁷
- (17-*ד) "בשם שרש נקבעות האותיות היסודיות של המלה בלבד התנוועות." (שנידר, תרפ"ג: 69)

- ה. צירוף שמי + אוגד מכנה + מוגדר
השימוש באוגד מכנה מוביל במקרים רבים לחילוף סדר מרכיבי ההגדירה:
- (18-*ל) "האותיות החוזרות בסדר קבוע בכל אחת מן המילים הקרובות במובן זו יוזו — נקבעות שרש". (קדרון, תשמ"ז: כרך 1, 13)
- (19-*ל) "המילה המכנה את הפעולה מבלי להגביל את הגוף, הזמן, המין והמספר של הפועל קוראים לה מקור או שורש." (גורדון, תרע"ח: כרך 2, 43)
- (20-*ל) "העיצורים המשותפים לכל צורותיו של פועל מסוים (או לרובן) נקבעים שורש". (אורנן, 1973: 56)
- (21-*ד) "צורך לא רצוף, העשי להשתלב לצורן לא רצוף בעל תנועות בלבד ייקרא שורש." (רוזן, תשט"ז-א: 199).
- (22-*ד) "ג' אותיות אשר התיבה מחוברת מהם נקבעות שרש" (ויטל, תרמ"ב: ג, ד, א)
- (23-*ד) "ההגיים שהם העיקר והיסוד של המלה ובela התנוועות המנויות אותם קרוים בשם שורש." (הריזהוב, תש"ב: 6)

7 דרך זו שיטה לגמרי בשימוש באוגד, ובעיקר אין השימוש בה כהכרה על היהת הגדרה קובעת או מתארת.

2. בָּרָא he created; שָׁבַת he rested; הָלַךְ he walked; פָּקַח he took
he heared; פָּקַח he opened
3. מַתִּים to die; שָׂם to put, שָׂמַת he put
- All words are derived from so-called roots; concerning these it may be noted:-..." (Harper, 1896: 65)

(6-*ל) "אם נעין במלים הבאות: שׂמָאָר, שׂמָאָר, שׂמָאָר, שׂמִירָה, שׂמִירָה, מְשֻׁמְרָת — נגלה כי למלים אלו יסוד משותף, החוזר בכל אחת מהן, והוא העיצורים ש-מ-ר. ליסוד זה קוראים בדקדוק: שורש." (אביכזר, 1983: 56)

(7-*ב) "רוב המלים בעברית נוצרות משליב שורש, כגון: בחר, סיפר ודרש, יחידה מופשטת למדוי, שיש לה גרעין משמעות עם משקל, เชג' הוא רلونטי במקרים רבים למשמעותו." (רובינשטיין, תשמ"א: 47)

רוב המובאות האוטנטנסיביות אינן מתרכזות במשפט בלבד (למעט 7 שהסתפק בדוגמאות של שלוש מילים משורשים שונים), וזאת מושם שעילון לייחד משפט אחד או יותר לדוגמאות, ורק אז להפיק מודגמות אלה את הכללות. מוקצת מקום לא הבנו את כל המובאות (ראה גם אורנן-פירווקו, 1972: 71; משרד החינוך, תשל"ט: 59; Werner, 1957: 121; 1983: 43).

נבדוק את מבנה ההגדירות המתארות מן הדוגמאות הקונקרטיות אל גיוונים שונים של מבנה קניוני זה:

- א. מוגדר + אוגד + צירוף שמי
(8-*ב) "השורש הוא רצף של עצורים בלבד." (סיוון, תשכ"ד: 22)
- (9-*מ) "(בלשנות השמיות) השורש הוא צורן עיצורי לא רצוף העשו להשתלב בצורן לא רצוף בעל תנועות." (שורצולד-סוקולוף, תשנ"ב: 196), "בלשנות השמיות" מציין כאן תחת-ערך.

(10-*ד) "R is the class of morphemes which occur only and always with Pn and Pv." (Harris, 1951: 353 fn. 8)

(11-*ד) "La racine est l'Element le plus simple d'un mot." (Jouon, 1977: 33)

- ב. מוגדר + קו-מפריד + צירוף שמי
יעיון בתפקידו של הקו-המפריד (—) בכללי הipsisוק החדשים (162-161) מגלה מספר תפקדים הנמשרים בו. נראה כי הקו המפריד הבא במבנה ההגדירות, מאחד בהגדירה שלושה תפקדים הנמנים כשותפים בהסביר הכללים הנ"ל: (א) לשם הפרדה יתרה בין חלקיק המשפט לאחר חלק ייחוד (במקומות פסיק); (ב) לפני מילים או צירופים בהם פירות או תוכן או הסבר של מה שקדם להם (במקומות נקודתיים) וכוכן (ג) (בהערה) "לעתים יבוא קו מפריד בין נושא המשפט שמי בלא אוגד" (על האוגד במשפט ייחוד הנושא, ראה אורנן, תשל"ט: 125).

- (12-*ד) "שורש — שלוש התנוועות בהן עיקר משמע הפועל" (לבני, תש"ב: נ"ו),
"תנוועה — קונסוננט האות מבחינה שמעית".

דוגמאות 27-28 שלעיל שוניות מקודמותיהן בעיקר בתוכנה התחבירית שאין הן בגדר משפט בלבד שככל המגדר נערך בו בצירוף שמנוי (סוגים א-ו, לעיל). כמו כן ניכר בהן שאין "הוא" משמש רק כקשר הגדירה אלא הוא משמש כאנפורה לנושא הפסוקית הקודמת (וכך גם "הוא" בMOVABA 26).

היות שהמבנה התחבירי המוטים של ההגדירה נעוז בדרישות לוגיות מהגדירה, וכל אלה מבחנים בינה לבין תיאור, יש לראות אפילו במשפט שיש בו נושא כולל או נשוא כולל (וכМОВАן משפט מחובר) מקרה של תיאור ולא מקרה של הגדירה (כפי שניכר אצל אוזר, תש"ז: 72-45, ההבחנה בין חלק נושא כולל לבין משפט מחובר גם היא אינה מוחלטת).

תיאורים נמנים אם כן את כל המובאות החורגות מהמבנה התחביריים (א-ו): משפט בלבד המורכב מ Mogdr (המונה), אוגר (או תחליפי אוגר) וצירוף שמנוי. לפיכך תחשבנה מובאות (25-25) לתיאורים ולא להגדירות.

MOVABA 28 מיהודה בכך שככל אחת משתי הפסוקיות המרכיבות אותה יש מבנה תחבירי שונה של הגדירה: פסוקית א: Mogdr + אוגר + צירוף שמנוי; ופסוקית ב: צירוף שמנוי + אוגר מכנה + Mogdr ("שורשית").

(29-*ד) "השורש השמי מורכב על הרוב משולשה עיצורים, והם הנושאים את הוראותו." (בלאו, תש"ד: 13)

"(In the Semitic languages) the roots consist of an unpronounceable skeleton of three consonants." (Bloomfield, 1933: 243)

(30-*ד) "La racine—qu'on appelle en hebreu שורש comprend trois consonnes qui constituent le fondement du mot." (Grosu, 1972: 12)

(31-*ב) "אותם הגאים, שבהם באה לידי ביטוי המשמעות המשותפת למילים השיווקות למשפחת מילים כלשהו, — אותם הגאים המקבילים בהיותם משותפים לכל המילים של משפחה מסוימת, ליסודות־הדרימי המשותפים לשימושיהם — מכונים השורש של אותה משפחת מילים." (ברגשטרס, שם"ב: 299)

MOVABA 31-29 מוסיפות לMOVABA 28-25 דוגמה לצירוף פעועי ולא שמנוי. MOVABA 29 היא גם דוגמה ל מקרה שאינו מוטל בספק של משפט בלבד מחובר ולא כולל (שני נושאים שונים).

MOVABA 32-29 אינן הגדירות אלא הן תיאור משום השימוש בלשון ובבים "roots" שמשמעותו המורה שאין מדוברolina שיכת הנה גם משום השימוש בלשון ובבים "roots" שמשמעותו המורה שאין מדוברolina במונח (magicard) אלא בנושא מתואר.

נייר כי צמצום השורש במובאות (29-28) לשורש בשפות שמיות אינו פוגע במבנה הגדירה (ראה MOVABA 9 לעיל).

MOVABA 32 ניכרת ברכנותה, ובשימוש בכינוי "אותם" שאינו קשור אלא כינוי אנפורי החזר אל הפסוקית הראשונה. כמו כן מתייחדת MOVABA זו בכך שהיא מוקמו התחבירי של המוגדר תופסת שרשות שמנית "השורש של אותה משפחת מילים" מבנה שאינו עומד בדרישות התחביריות מן המוגדר.

MOVABA אחרונה זו (23) שונה מקודמותיה בשני פרטיהם: (א) אל האוגד המכנה נוסף המשלים "בשם" הנעדר בשאר המובאות. משלים זה נעדר בהן שם השם הינו בוגר 'מושא פנימי' של האוגד המכנה (שטרן, תשנ"ד: 'כנה' (895), 'קרא' (1312)); (ב) המבנה הפנימי של פסוקית הזיקה קשה: יש בו שלושה קוניונקטים ולא ברור סדר הצלטרופתם (וראה דיוון במובאות 28-27 להלן). עם זאת הבנויה MOVABA זו אכן משום שהיה עונה לדרישות התחביריות מהגדירה.

ו. משפט השוואה בין המוגדר למוגדרו:

"The root is defined as the primary morpheme from which the (ד*-24) nominal and verbal stems are derived by means of the respective stem formative." (Murtonen, 1986: Part III, 4)

עד כאן הגיוניות השונות של המבנה התחבירי של הגדירות השורש. בנוסף למבנה הגדירה נמצאים גם מבנים החורגים מסגרת הגדירה וגובלים בתיאורים. בשלב זה נסתפק בהדגמת שלושה סוגים של הרחבות (31-25):

(25-*ב) "השורש הלוֹא הוא סדרת עצורים בלבד (!) המקיים בקבוצת מילים זיקה זו לו מצד המשמעות, אשר על כן נהגים לכנות קבוצה כזאת משפחת מילים, כגון פקָד, פְקָד, תְפָקִיד, פְקָדָה, מְפָקִיד, פְקָדָן." (בן-חימן, תשנ"א: 327, ווראה גם בן-חימן, תש"ה: כרך 5, 69)

היסוד העודף כאן הואAMILת החזגה "הלוֹא" וסימן הקריאה (וראה הסגר 2.4.7 להלן). את הדוגמאות בסוף הגדירה ניתן לארות כללות לה. עם זאת ברור כי אין לפניו הגדירה אוטנטטיבית (השוואה MOVABA 2-7 לעיל).

(26-*ל) "השורש — צוֹרֵן גוּרֵה מְשׁוֹרֵג (הוא משתרג בניקוד, והוא אינו רצוף)." (מגיד, תשמ"ד-ב: פרק תורת הצורות, 90)⁸

MOVABA זו הייתה יכולה להיכל בקבוצה ב (Mogdr + קו מפריד + צירוף שמנוי), היא לא הובאה שם משום שאלה חלקיים אלה מתוספים הסוגרים. לבארה, הייתה המחברת יכולה להווסף את התנאים הנגננים בסוגרים ממרכיבים בצירוף השמנוי Z של NP2 (ראה 1.2 לעיל). ואולם החלטתה שלא לעשות כן ולהכניס עוד כינויים ("הוא") בתוך הסוגרים מוציאיה MOVABA זו מתוחומי קבוצה ב לעיל.

(27-*מ) "השורש הוא צוֹרֵן־היסוד של המלה, והוא המעניק לה את המשמע הבסיסי". (ניר, תש"ט: 15).

(28-*ד) "השורש הוא החומר שיוצרו ממנו מלות הלשון והוא תמיד בעל תנועה אחת הנקראת שרשית." (שטיינברעג, טרע"ח: 20)

8 הגדרות 15, 26 MOVABA באותו ספר בהפרש של עמודים ספורים. האחת (15) בפרק הפועל (ודוווקה בה מדבר על 'תיבה' ראה להלן 2.4.1.1) והאחרת (26) קודמת לה ובאה בפתח חלק תורת הצורות היא עצמה מכוונת למתקדים).

; (10) ; primary morpheme ; (24) class of morphemes
 . (16) three letter consonant cluster

נמצא שמלבד "צורך גזירה" (26) אין השאר חופשיים, אלא מוגבלים תחבירית-סמנטיבית
 למה שנייה לנכונות כאן 'במתה' (=quantifier), המונח העברי משל ברה-הלל, ראה ברגמן,
 תש"ה : 74 הערכה (2).

נוסיף לצד הכתמת הקודינלי ("שלוש" 12, "ג'" 22 "three" 16) מה שנכנה
 כמת ארגוני.¹⁰ השמות העומדים בראש הסמיוכיות העבריות (8, 25) וכמוهم
 cluster class cluster class מהטענה שלפנינו כמהת ארגוני נובעת התחבירית של כתמת, הינו, עמידת הנסמרק
 אופן התארגנותם איברים אלה: "רצף", "סדרה" ו- "cluster" התארגנות בעלת סדר קבוע,
 "קבוצה" class התארגנות שאינה קבועה.

מהטענה שלפנינו כמהת ארגוני נובעת התחבירית של כתמת, הינו, עמידת הנסמרק
 בתפקיד לוואי כמוות (אורנן, 1964 : 181-195; אורנן, תש"ט : 81-86; בלואו, תשכ"ו :
 41; רוזן, תשכ"ז : 125-142) ועמידת הסומך בגרעין הסמיוכית.

שלושה קרייטריונים פורמליים הנוספים לקרייטריון הסמנטי מחזקים את הקביעה
 שלפנינו לוואי כמוות :

א. גלגול של נשוא תואר: כתמת ארגוני הוא שם (אך לא שם פעללה). שם זה התגלגל
 מנשוא תואר (במובן זה הוא שונה מחלק מהכתמים הקודינליים, ראה אורנן, 1964 :
 183). גרעינה של הסמיוכות – הסומך – הוא נושא משפט העומק. נשווה את הקבוצות:

1. א. עיצורים (נושא) סדרים (נושא תואר); ב. קבוצה (של) מורפומות (נושא מקובצות נושא תואר); ג. רצף של עיצורים (נושא רצופים נושא תואר)	→ עיצורים (נושא) סדרים (נושא תואר); → מורפומות (נושא) מקובצות (נושא תואר);
2. א. שמחת חיים ב. הפסקת צהרים ג. הגדרה (של) עיצורים	→ חיים (נושא מפורש) בשמה (משלים, תיאור). → הפסיקו/מפסיקים (נושא מפורש) בצהרים → הגדירו (נושא מפורש) עיצורים (נושא) שוב,
הגבירה" כאן כשם-פעולה, אין הכוונה שהעיצורים מוגדרים.	
ד. צורך גזירה	

מבחינה תוכנית שונה השימוש ב- "class of morphemes" (10) מ- "סדרת עיצורים" או
 "רצף של עיצורים" בכך שבמקורה הראשון אין הכוונה שכל אחת מmorphotes השורש
 עצמה היא קבוצה אלא שmorphotes השורש הן אותן morphemes המקבצות (=חברות)
 באוסף המmorphes.

ב. קוניתקציה: מצב עמוק זה נזכר גם בקונונקטית השטח, למשל, אם נוסיף עוד
 לוואי כ- "עברית" נקבל רצף עיצורים עבריים = עיצורים עבריים סדרים = עיצורים עבריים

10 במובן אטימולוגי מקורו של (morpheme) primary (morpheme) בכתמת קודינלי ("prime").

2.3 המבנה הלוגי של הגדרות השורש העברי
 המבנה התחבירי המסוים של ההגדורה (2.2) הוא בוגר תנאי הכרחי להבטחת
 היחסים הלוגיים שלה. בסעיף זה נבדוק את מבנן הלוגי של המובאות שענו לדרישות
 התחביריות מהגדורה (סוגים א-ג, 2.2 לעיל). סעיף זה יתרוכז בבדיקה הפורמלית של
 המבנה הלוגי: זיהוי הגנות (2.3.1), היחס הלוגי שבין הגנות למשליהם (2.3.2) וشكلות
 ההגדורה (2.3.3). שאלת המיצוי והבלבדות שהיא בעיקרה תוכנית ולא פורמלית, תידן
 בסעיף נפרד (2.4.1).

1.2.1 הגנות
 בהיות המגדיר בהכרח צירוף שמני (NP2), לפי הגדרה, יהא גרעינו שם. השאלה שיש
 לבדוק כאן היא אם שם זה מציין את הגנות של המוגדר (NP1) – הינו, את סוג.
 עיון בהגדורות 8-26 מעלה רשימה של גרעיני (NP2) והם :

א. סדרת עיצורים (18, 17, 15); ב. סדרת עיצורים (25); ג. אותיות (22); ד. שלושה התוצאות (12); ה. הגאים (23); ו. מלה (19);	; (11) element ; רצף של עיצורים (8); ; ג' אותיות (26); ; צורך גזירה (21); ; מmorpheme (13);
(10) class of morphemes ; (24) primary morpheme	

יש לבחון כל אחד מלה אם הוא אכן גנו, ואולם, קודם לבחינה זו אנו נדרשים לפטור,
 ولو פרטן לשעטו, את שאלת זיהוי גרעיני הסמיוכות שברשימה.
 זיהוי הגנות במבנה הסמיוכות כרוך בשאלות תחביריות (מעמודי הסמיוכות) וסמנטיביות
 (על יחסים פילוסופיים שבין סוג ומין, אידאות ומשמעות). שאלות יסודיות אלה אין
 מוכערות, ודאי שלא כאן המקום למצות את העיון בהם.⁹
 בהיותנו צירכים לבחינה זו בתור כל-עובדת, עלינו לנתקוט נודה ולבחור בקרייטריון
 עשוי שימושו כדי להזכיר מהו גרעין הסמיוכות. מבחינה מורפ-תחבירית
 מתקבל בUFACT לראות באיבר הראשון של סמיוכות – בנסמרק את גרעין הסמיוכות: שיר
 עם, הינו שיר; הפסקת צהרים, היא הפסקה. באנגלית ובצרפתית בא הגרעין כאיבר שני.
 האיברים העומדים בראש הסמיוכיות שהגדרו לנו הם :

א. אותיות (22); ב. רצף של עיצורים (8); ג. צורך גזירה (26);	; (12) שלושה התוצאות (22); ; (25) סדרת עיצורים (8); ; (26) צורך גזירה (21);

9 ליעון בצד התחבירי ראה רוזן, תשכ"ז : מהדורות 2, 127-193; בלואו, תשכ"ו : 32-42; אבניו, תשכ"ה : 420-430; עיון פילוסופי, ראה ברגמן, תש"ה : 111-141.

שני תנאים מצמצמים את השורש למילה מסוימת: מילה המכנה פעליה (=פועל), מילה שאינה מכנה יהסים ודקודקים.

הגדורות השורש שהגנוס שלן הוא אותן (15, 18, 17, 22), מצמצמות את השורש לאותיות (ריבוי) (15, 17, 18, 22), שלוש אותיות (22). מובאות אלה נבדלות בינוין בתנאים נוספים: אותיות החזרות במילים קרובות (18), סדר קבוע (18), יוצרות תיבה (22) ואותיות בלבד תנועות (17 = עיצורים). מובאה 15 מעלה תנאי אחר הוא התנאי כי אותיות אלה תקבענה את המשמע היסודי של התיבה (וראה גם מובאה 17 מובן אחר של יסודי ראה (2.4.6)). בשלב זה נאמר כי רק אם קיימת הגדרה חיצונית של 'משמעות' במיליה' היא תנאי זה צפוך של הגנוס. דוגמאות אלה מורות כי הגדרות השונות בגנוס יכולות להיות שונות במשלמין, הינו בצמצומו של אותו גנוס, ומושם כך הןorchesh הנחות שגוראות מהשורש השורה עיצה (20, 16, 12, 8, 25) מצמצמות את העיצור לתנאים אלה: כל המובאות דורשות מספר עיצורים. מובאות (8, 16, 25) דורשות שעיצורים אלה יהיו ברצף או סדרה. מובאות 12, 25 דורשות מעיצורים אלה גם פן של משמע (12 "בפועל", 25 "במיליה"), מובאה 20 דורשת כי העיצורים יהיו משותפים לצורותיו של פועל מסוים, ומובאה 16 דורשת גם כי הם ישמשו לתצורה فعلים ושמות.

במובאות (9, 21, 26) גנוס השורש הוא צורן. בכלל' משתחמים כלפי צורן וזה התנאים שיצטרוף אל צורן שאינו צפוך (מסורגי), שהוא בעל תנועות. מובאה 26 מצמצמת את טיבו של הצורן לצורן גזירה. מובאות 10 ו-24 דומות זו לזו: שתיהן מצמצמות את הגנוס בתביעה שיצטרוף אל משקל פועל או שמני (stem formative, 10 Pn Pv, 24). ניכר גם דמיון למובאות שהגנוס שלן הוא צורן, אלא, כפי שראינו, שתי הקבוצות שונים זו מזו בבחנאי צמצום הגנוס: למה הוא מצטרף.

מובאה 13 שגム הגנוס שלה הוא מורפה שונה מכל המובאות שנמנו לעיל בכך שאין משלים הגנוס שבה מצמצם את הגנוס (ואין הכרונה כאן לכך שזהו ניטין להגדרה כללית של שורש ולא שורששמי דוקא, ראה מובאה 9). היחס בין הגנוס "מורפה" לבין "יסודית חסרת צורני גזירה או נתיחה" הוא ייחש של שיקילות ולא של צמצום: כל מורפה (לפי הגדרת מורפה) היא יסודית, שחרי לו לא היה יכולה לא להיות מורפה (ונכונה אמרה זו גם כלפי "primary morpheme" שבסובאה 24 בהבנה סינכרונית) השורה אפסה את כל מיניו, תורה כי הסוגים הדקדוקיים הינם גנוס, שהרי הם מגדירים את מינם, ואילו גרעינים כ-"יסוד" או "חלק" אינם גנוס אלא הם בגדר טגללה או מקרה (כך גם "השורש הוא החומר ..." במובאה 28 שאינה הגדרה). מובאות 11, 14 אין עומדות אפילו בדרישת הגנוס מהגדורות.

השאלה אם 'צורן' ו'מורפה' משמשים במובאות שכאן לציון גנוסים שונים או ששניהם שייכים לגנוס אחד, ושאלת היחס שבין 'אות' לעיצורים' ו'הגגה', תידונה בבדיקה התוכנית של ההגדרה 2.4.1.2 (להלן).

התאמת: משום שאין הדקדוק דורש התאמת מורפולוגית בין הנסמך לסומך, מקרים של חוסר התאמת ביניהם יכולים לגלות מהו הגערין לפי התאמת המורפולוגית לשואו (ארה אורנן, 1964: 183). דוגמאות הסמיכות כאן מורות כי בשאלת ההתאמת עומד הכתמת הארגוני בין שם מסויף לבין שם עצם כללי. במובאה 10 מותאם הפעול (occur) לסומך, המושג המושגוני בין המילים (morphemes, רביים) ולא לנסמך (class, יחיד), ואילו בהגדרה 25 מותאם הפעול בעברית לנסמך "סדרת" (נקבה) ולא לסומך "עיצורים", ובאנגלית "represents" יחיד ולא רביים (16).

עתה משוויםינו את גרעיני הסמיכות, נוכל לעמוד בבדיקה הגנוס בהגדורות השורש. בדור הראשון הגנוס יש להתעלם מהគמות, שהרי אין הגנוס מציין את המקרים בעולם אלא את הסוג העלויון. עיון מחודש בקבוצות שנמנו לעיל (לאחר זיהוי גרעין NP2 והאחת צורת היחד), יורה כי יש מובאות שבחן מציין גרעין NP2 את הסוג הדקדוקי:

עיצור (15, 16, 12, 8, 25); אוט (15, 18, 17, 22);

הגגה (23);

מילה (19);

צורן (9, 21, 13, 10); מורפה (24);

ומובאות שאין הוא מציין סוג דקדוקי:

חלק (14); element (11);

הבדיקות של אריסטו והרמב"ם (ברוגמן, 141-134) בין גנוס למין באופן שגוראות כולל בהכרח את כל מיניו, תורה כי הסוגים הדקדוקיים הינם גנוס, שהרי הם מגדירים את מינם, ואילו גרעינים כ-"יסוד" או "חלק" אינם גנוס אלא הם בגדר טגללה או מקרה (כך גם "השורש הוא החומר ..." במובאה 28 שאינה הגדרה). מובאות 11, 14 אין

השאלה אם 'צורן' ו'מורפה' משמשים במובאות שכאן לציון גנוסים שונים או ששניהם שייכים לגנוס אחד, ושאלת היחס שבין 'אות' לעיצורים' ו'הגגה', תידונה בבדיקה התוכנית של ההגדרה 2.4.1.2 (להלן).

2.3.2 משלים הגנוס

אין זהות בין המוגדר (shoresh) לבין הגנוס: הגנוס מציין את הסוג, דהיינו — על אייה "סוג עליון" נמנה השורש. על המשלים להבחין בין המינים השוניים השיעיכים לגנוס לבין מינו המסוים של השורש. כאן נשאל אם עונה משלימו של הגנוס (משלים גרעין NP2) לדרישת לצמצם את היקפו של הגנוס.

הגדרת השורש שהגנוס שלה הוא מילה (19) אינה מזזה בין "shoresh" ל"מילה",

2.3.3 שיקילות

תנאי לוגי הכרחי בהגדורה דורש שהיחס בין המוגדר לבין מגדריו יהיה יהס של שיקילות, ככלומר, שהאחד לא יוכל להיות בעל ערך אמת שונה משל الآخر. שיקילות בין המוגדר לבין מוגדר מתקיימת אם גירית ערך האמת מوطבעת בכל העולמות האפשריים, ככלומר אין

אך, אוי) שאינם בעצם הדבר אלא נהמות טבעיות, ולא סימני-מושגים כיiter השורשים" (ויזון, תרפ"ג: 28, וראה גם ילין, 1942: 28-29 פסקה ה). לעומת זאת, יש המתאים שורש מכובן אל היסוד ההיסטורי-האטימולוגי של המילה (גולונברג, תש"מ: 283-285; גושן תשכ"ה: 20; Horowitz, 1961: 22), ואפילו כמוגדר שורש שמייצג מצלול ספרותי (ראה Aphek & Tubin, 1988).

כדי להיחלץ מהכוורת לקבוע גדר לפני בחינת היקף הגדרות השורש, קבענו אינטואיטיבית כי יהיו הגדרות, התיאורים וההסבירים אשר יהיו, על כולל כולל את כתיב, כתב, כתב, כתב, כתוב, כתוב וככטב כשורש; ולכלול את ח'ש'ם'יל' כשורש חסמל, חסמל, חסמל, אך לא לכלול את "מול" כשורש או את "זוכה האקלתיך" כשורש.

mobaha 19 המזהה שורש עם מילה חרוגת מקביעתנו האינטואיטיבית, ככלומר, אין המושג 'שורש' שהוא מגדירה שייך למושג 'שורש' המתואר בגדרנו (ראה גם mobaha 42 להלן).

2.4.1.1 מיצוי

נפתח את הדיון בדريשת המיצוי מדוגמת mobaha 12: "שורש — שלוש התוצאות [=עיצורים, מ"א] בהן עיקר משמע הפועל".

כפי שריאינו, גנוס הגדרה זו הוא 'עיצור'. ואולם לא כל עיצור הוא שורש, רק "שלושה עיצורים הנושאים את משמע הפועל". במבנה זה נמצא שלושה עיצורי כתיב' שלעיל (2.4.1) הם שורשים של כתיב, וככטב. אך מה באשר לכתיב, כתב, כתוב וככטב? בהגדירה זו שמור השורש לפועל בלבד, ולפיכך אין למלילים אחרונות אלה שורש. ומה באשר לדוגמת חסמל? בדיקת הפעלים חסמל, חסמל מעלה כי אין בהם שלושה עיצורים הנושאים את משמע הפועל, ולפיכך גם כאן אין שורש. דוגמת "זוכה האקלתיך" סבוכה יותר: אפשר לראות בה משמונה עיצורים המביעים את הפעולה ועד שלושה. "מול" אינו פועל וזה הסיבה שהוא נפסל כאן מליחס שורש.

נמצא אפוא כי הגדרה זו אינה אפשררת קיום שורש לשמות, ואני מאפשרת קיום שורש שאינו תלת-עיצורי. הגדרה זו צורה מרדי ולכנן אין היא מצאה. בביטחון מסוימת העיר בלאו: "משמעות פdagוגיות רשי, ואף חיב, המורה להציג לתלמידי תיכון (ואף לפעמים לסטודנטים) חומר בהדגשת הצדדים העיקריים ובהשמטה פרטימ, לפעמים אף פרטימ לא מבוטלים, שעשוים להכבד על הלומד יתר על המידה" (בלאו, תשל"ט: 155).

והנה, דזוקא בספריו לימוד אנו מוצאים שם השורש מוגדר (ועתים אין הוא מוגדר, ראה למשל, קבלוי, תש"נ: ולמעשה גם Glinert, 1978 Berman; 1989: 459). אוי הוא מוגדר תחת פרק הפועל, בהגדורה הכלול את הפועל בלבד. השם ושורשי השם מוספים אל הגדרות אלה בדרך של תיאור הבא בנוסף להגדירה (מעבר למשפט התחבירי והלוגי של ההגדירה גופה, אך ראה mobaha 15 לעיל).

אומרים אלון-רביד בפרק שכותרתו "מערכת השם":

"... נתן לנו כל פועל בעברית בדרך הבאה: שורש + בונן השורש (שהוא בדרך כלל תלת-עיצורי, אך יש גם שורשים מרובעים ומחומשים) הוא בסיסו של

היא תלויות מצב (מקנית). שקילות הינה תכוונה צורנית ותכוונה תוכנית. את בחינתה התוכנית של השקילות נדחה לדין בטיב תכונות משלים הגנוס 2.4.4 (להלן). ואילו כאן, נתרצ'ו בבדיקה הצדים הפורמליים בלבד: זיהוי דוגמות שאינן אנגליות (וממילא אין שקלות בהכרה).

mobao 21 המנקות מבע מודלי כמו למשל "עשורי" (9) מוציאות את עצמן מהשקלות הולוגיות — הגדרה האנליטית, שהרי "עשורי" מבטא אפשרות ולא הכרה. באופן זהה גם מובאות המשמשות בכתמים שאינם מוחלטים מוציאות עצמן מן ההכרה הלוגי כך למשל mobaha 20: לו היה התנאי טובע שرك העיצורים המשוחזרים לכל צורותיו של פועל מסוים "זקראו שורש" (בנחתה שיש הגדרה קודמת של פועל וברור מהו "פועל מסוים") הייתה הכרעה ייחידה. ואולם הוספה "או לרובן" מבטל הכרה זה (האם שלושה מתוך חמישה הוא רוב? האם חמישה מתוך עשרה הוא רוב?). אמרה זו מודגמת גם במובאה 29 (שאיתנה הגדרה): "השורש השמי מורכב על הרוב שלושה עיצורים...". כאן מסתובכת התמונה, שכן לא ברור מהו טווה "על הרוב", האם הוא מכון במספר העיצורים או שהוא מכון לכך שעל הרוב מורכב השמי מעיצורים, אך יש שהוא כולל גם תנעות (ראה 2.4.1.2 להלן).

2.4 דרישות תוכניות מהגדרת השורש העברי

בעוד אשר הקפינו על בדיקת הדרישות החיצונית-הפורמליות: תחבירות ולוגיות רק כלפי מובאות שעמדו לפחות בדרישות המזעריות הנדרשות מהגדרה (סוגים א-), אכן, בהיות הבדיקה תוכנית, נוכל לעיין גם במובאות שלא עמדו בדרישות הפורמליות. נציגו שМОוואות אלה אין הגדרות אלא הן תיאורים או הסברים.

2.4.1 היקף הגדרת השורש העברי

שאלות המיצוי והבלדיות בודקות את היחס שבין היקף הגנוס והתכונות המשלימות אותו (משלימות תחבירית אך מצמצמות תוכנית) לבין היקף המוגדר. בדיקה זו מצריכה שרטוטן גדרות: מתוך הנחה בדבר קיומה של גדר אחת למוגדר.

מעיון בගנוסים אשר התקבלו בסעיף 2.3.1 לעיל, עולה שאין הגדרה אחת. מוגדר שורש שהגנוס שלו הוא 'מילה' שונה ממוגדר שורש שהגנוס שלו הוא 'צורך' או 'אות'. שלא במשמעות הגדרות (משפט בודד הבנוי תחבירית ולוגית בהגדירה) אנו מוצאים תיאורים נוספים של שורש. יש המתאים 'שורש' כקளות הפרימיטיביים של האדם (פילוגנסיס) או הילד (אונטוגנסיס).

אבנ-שושן האומר: "כלים בודדות שנתקבלו בלשון כسمות של עצמים ידועים הפכו ברכות הימים לשורשים שהם מסתעפו פעלים ושמות חדשים. השורש היסודי כוסה בתופסות, צורפי הגאים לפניו או אחוריו" (אבן-שושן, תשכ"א: 16, וראה גם רוזיאניס, תרפ"ח: 6, שעלה שם כך רואה את "חפר" ו"עכבר" כשווי שורש 171, 232; המאי, תש"ב: 8-19; ו-Jespersen 1922: 368).

ויזן, לאחר שציין כי יש שורשים בני שלוש אותן ויש בני שתי אותן, אומר: "מחוץ לגדר זהה עומדים כמעט כל שורי-הרכבה ושרשי-הרגשה, המציגים ביחיד במלת-הגוף (כגון זה, זו, פלז) בתרה-הפועל (פה, שם, אי) ובמלת הקראיה (הוי, הה,

"Practically all words in Hebrew go back to a root and this : Horowitz, 1961: 22) root must have in it three consonants" (Horowitz, 1961: 22) אף היות הסיבות שמצוים מركoses וטורסיני התפתחותיות, אין הן מצומצמות להסביר דיאכטוני אלא הן מסבירות ומונבאות גם מצב סינכטוני. לבוש אומר כי "חכמי הלשון הסכימו שאין שורש בליה'ק יותר מג' א'אותיות, ועל המורובעים והמחומשים אמרו שהם מרכיבים ממש תיבות או ג'" (לבוש, תר"ס: 355). כדוגמה (אחד מני רבות) לתפיסה סינכטונית מודקדוקי ימינו :

(34-*ל) "השורש של הפועל והשם הוא תלת-עיצורי, והעיצורים הם נושא המשמע היסודי". (מגיד, תשמ"ד-א: 31)

פגיעה בדרישת המיצוי נגרמת גם בעיטה של הגבלת הצטרפות השורש ל-"צורך לא רצוף בעל תנויות בלבד" (9, אך ראה גם 2.4.1.2 להלן). הגבלה זו מזהה אמן את שורשם של המילים כתוב, כתיב, כתוב, כתוב, כתוב וכתוב כשורש כתיב', אך מנתקת את הקשר בין מכתב, הכתבות, הכתבה, כתבן ורמכתבה, שלפי התנאי שלעיל אין בהם שורש שהרי בנוסף לעיצורים שיכולים היו להיחשב כאן כשורש (כתיב') ישנים עיצורים אחרים שקיימים איננו מתחאים לדרישת השורש י策טרף אל משקל בעל תנויות בלבד. דרישת זו פוגעת במיצוי משום שהוא מגדיר השורשים מקרים כמו כן, אין אנו עוסקים בתפקיד השורש כפי שהיא הייתה לפני חיוג'. ואולם גם בראיה סינכטונית, הגבלת מספר העיצורים לשולחת את תוכנות המיצוי מהגדירה (מובאות 12, 16, 30, 22, 31, וראה אורנן, תש"ז: 257, תכוונה 2).

שאלת הבדיקה שבין העיצורים לתנויות במקורה הכתוב העברי נוגעת להבחנה שבין 'אות', 'עיצור' ו-'הגה' שהופיעו כgenes בmobאות. אפיונה של העברית שהאורתוגרפיה שלה נחשבת לעמeka (פרוסט-בנטני, תש"ז: 179) בראש ובראשונה משום העדרון של אותן המיויחדות לסיימון תנויות בלבד ולסימון כל תנואה ותונעה. כיצד, במקרים מסוימים מסומנות תנויות באותיות המשמשות גם לסיימון עיצורים ובקרים אחרים אין התנואה מסומנת בשום אותן (ואז משתמשים בסימנים חיצוניים: הניקוד, או שאין שם יציג גרפי לתנואה. 'הגה' כמושג פונטי טהור כולל כموון עיצורים ותונאות באופן תונועה (אלדר, תשנ"ג).

כשמדובר בשניידר (mobאה 17) את השורש כ"אותיות היסודיות של המלה ביל התנויות" האם כוונתו כי השורש הוא האותיות (геוגרפיות) בלבד סימני הניקוד, ואז יהא מיזיל' שורש "מול" או ס'ת'י'יר' שורש "סתיו"? כך למשל, בדיון על "יצוג מילים הומונומיות (ולא שורשים הומונומיים) במילון, מזהה גוזן:

(35-*ב) "שורש" — הינו, ערך ראשי בלי ניקוד — " (גוזן, תשכ"ט: 251, וראה גם mobאות 15; 16; 45; בת, תש"ל: 77, וכמשמעות אף רבין, תשמ"ה: 255)¹²

12 אין זה המשפט כולו. החלק שמובא כאן נראה כשייך לבמה 2.2. בבד מ"הינו" המשמש בדיבור ובכתב להציג על דמיון (שעתים הוא שווין) ואין הוא אכן בדור תואר פעועל. היה ששוון בהגדירה הוא שווין לוגי המובטח גם במבנה של ההגדירה (ראה 1.2, 1.3) אין מילה כגון "הינו" נדרשת ואין היא בא בהגדירות (ראה גם mobאה 36 "זאת אומרת").

הפועל ... את מרבית השמות והתארים בעברית נוכל למיין בצורה דומה, כלומר שורש + תבנית." (אלון-רביד, 1979: 16)

או למשל, בהמשך להגדירה שהובאה במובאה 20, בא סעיף חדש ונפרד שבו נאמר: (20) "אותו שורש עשוי להיות גם שורש של כמה שמות, הבאים במשקלים אחדים, ולרוב יש גם להם מובן כללי משותף." (אורנן, 1973: 56, סעיף 92)

גם לו היה חלק זה מוכנס אל תוך ההגדירה (20) ונמנה עם תנאי הגנוס, לא הייתה הגדרה זו מוצעה, שהרי אין היא אפשרה קיום שורש לשמות שאין להם מקבילים פעילים, וכן כל אחת מהמילים: אגן, אגן, מאגן; צפר, מצפר; כתבן, בכתבן, בכתן, הייתה נתפסת כמילה מופרפה — חסרת מבנה וחסרת קשר עם שאר מילוט השורה.¹¹

גם הטענה כי לשמות (כל השמות או קצתם) אין שורש ממש אלא הם נגזרים מתוך פעלים חוטאת לתיאור השורש ולדרישת המיצוי (Hetzron, 1992: 415). באותו אופן, מי שmagbil בהגדתו את מספר עיצורי השורש במקבו במספר ממש כלשהו, נמצא חוטא לדרישת המיצוי. ברור כי אין אנו עוסקים כאן בתפיסה היסטורית התפתחותית של השורש: אם מוצאו מעיצור בודד או משני עיצורים (ראה למשל, Blau, Spitaler Ullendorff & Von Soden 1964: 75-72; Moscati, 1976: 19-41). כמו כן, אין אנו עוסקים בתפקידות תפיסת השורש כפי שהיא הייתה לפני חיוג'. ואולם גם בראיה סינכטונית, הגבלת מספר העיצורים לשולחת את תוכנות המיצוי מהגדירה (מובאות 12, 16, 30, 22, 31, וראה אורנן, תש"ז: 257, תכוונה 2).

אומר קלאר (כלפי הדקדוק ההיסטורי): "השרש של הפעל העברי הוא סכמטי וקבוע: בעל שלוש אותיות ... כשם שגם בשם בולט יסוד השרש המשולש" (קלאר, תש"יד: 25, 828). מוקוס בפרק שיחיד לשורש התלת-עיצורי טוען כי משום מבנה המוח האנושי: "תובעת שפה תקינה מוחה תקין את השורש התלת-עיצורי דוקא" (מרקוס, תשמ"ג): אם נכונה תביעה זו או זיין אכן יש לצמצם את השורש רק לאוות שורותיהם שהם להם שורש, (וראה נאי, תש"ל"ז).

שלא כמרקוס טורסיני סבור כי תפיסת שורש בכלל ותפיסת שורש חיל-עיצורי בפרט אינה הכרחית אלא היא תוצאה של סיבות התפתחותית. לאחר שהסביר את התפתחות הלשון ממילים חד-הברתיות המסתימיות פיזיולוגית באנפוך למילים ורב-הברתיות גם הן מסתימיות באותו אנפוך, הוא אומר: "... והואיל וnochshvo סופה של מלה כזו נדמה כך כסיטום נוספת לה, ונחשבו התנונות כمبرיעות הוראה דקדוקית בלבד, על כן נדמה ללשון, הרואה את הלשונות השמיות, כאילו יש ברוב המילים עבריות או הערכיות שלוש אותיות שורשיות דוקא ... ולא רק הבלשן הוא שלמד לכפות מסגרת השלשיות על כל השורשים', אלא עצם התפתחות הלשון הולכה בכיוון זה, מקטב הלשון הוא שדורש — ללא כל הכוונה של מדקך — שווין ידוע באורך המילים" (טורסיני, תש"יד: 286).

11 עוד דוגמאות של צורות שמניות שאין להן זיקה לפועל, ראה מפעול, רוזן, תשט"ז-ב; מירקין, תשכ"ח.

כך שתהית שמונה שורשים צפויים היא תיתן שורש אחד בלבד, עם זאת פוגעת היא בסבלדיות בכך שאין היא אוסרת, וכך גם מיללים שאינן שייכות לשורש כמו מחל' מהל' ; **קמילה** (אריג), או מיללים זרות כ-**מלך** (שומרית אוניה + נוע lah, ראה מבין, תשכ"ג, 1071) ; **שמות פרטיים** כמו **חמול** (במדבר כו 21), **לחמי** (דב"א כ 5), **ללים** (זכריה ו 14), **מחלי** (שמות, א 19) וכן **שמות פרטיים** זרים כ-**חלים** (עיריה בפולין) אפילו ראשיתם כ-**חמל** (=חדר מלחה), **מחל** (=מתנדבי חוץ לארץ) ו-**מלך** (=מלך שושנת חרום), ולבסוף אולי גם פרטוטציה שככל אינה משמשת כערך כמו מה (אלא רק ימנו עם שורש **לחם** זה (גישה זו של שורש כאוסף הפרטוטציות בתפיסתו).

ודר הופעת המרכיבים כתנאי בזוהותם. שתי דרכי משמשות לכך במובאותינו:

נחרף את הבעיה ונאמר עוד, כי לפि הגבלה החלקים החוזרים לחלקם בעלי משמעות זוורת, ובכלו מתנים נוספים, גם המילים "התכתבות", "ההונגרות", "התידדות" ו- "התעמתות" שבכולן מצוינה משמעות ה'הדיות' על ידי חזרת 'ה' ו-'ו', היון ('ה' ו-'ו') שורשם האחד של המילים (וראה דוגמה קיומית לכך בМОואה 14 לעיל, וסעיף 2.3.2 להלן). ובחלוקים אלה לוקה גם מובהה 36 שלහן, הלקוחה (כמו מובהה 35 דין ביצוג ערבים ושורשים במילון, ובה נאמר:

ואולי כוונת שניידר ב"אותיות המסמנות עיצורים ולא לאלה המסמנות תנועות ואוז יאה מיל' שורש "מול" ויהיו שילובי העיצורים למנ שמונה ועד שלושה עיצורי השורש של "וכשהאכלתיך"?

אך מה בדבר "מלכת"? מtgtולח כאן הבדל בין הבנת "אות" כסימן גրפי לבין הבנת כסימן המציין עיצור. ההבדל נובע מתפיסה השרש כצורת תשתיות-מושוערת, ככלומר, הצורה הפונמית לפניו שינוי הביצוע המורופונטיים (תפיסה חיוג), מושחתה על מושגים פונולוגיים ולא גרפיים. בגישה זו תחפפס מילה כגון "מלך" לשיכת לגדר השורש א'כ'יל' (דימוי לאחרו). לעומת זאת בתפיסה שהיא גרפית, משום שאין היא פונולוגית אין בה מקום להבחנה בין תשתיות-מושוערת לבין מימוש, ככלומר אין האותיות אלא "היסודות העומדים על מתחנותם" (גולדברג, תש"ג: 283-285; אלדר, תשנ"ב). תפיסה שככליה מה שמכנים "שורשים עלולים" היא יכולה להיות צרה מדי ולכך היא פוגעת בדרישת הביאזוי

במובאה 10 הנקו הרא' 'מורפמה' (=קבוצה של מorfופמות, וראה 2.3.1 א). מוכן שלא כל מורפמה היא שורש.¹³ כאן באים תנאי צמצום הגנים ומגבילים את השורשים רק לאוthon מורפומות המציגות אל משקל שמני או משקל פועלי (וכך גם בmobואה 16). תנאי זה מודיע מוציא את התארים והמשקלים התוארים מתחזרות שורש-משקל (1983, Werner).

בלבדיות 2.4.1.2

50. וגיישה זו נחלה גם אצל המאירי, תש"ב; 1896: 65).

יתר על כן, הגדרות כאלה וכמוותן גם הגדרות המסתפקות בתנאי של קיום חלק מסוית (יצירות או אותיות: 13, 14, 20, 22, 30) בלבד שהן מוגבלות צורנית או תוכנית גנosa זה, הן רחבות מדי — אין הן בלבדיות מבוכן זה שכל אוסף של עיצורים או של אותיות יעמיד את מה שמקובל לראות כפרוטציות של שורה: כך יהיה האוסף 'ח'ם' שורש של 'לחם', לם, קם, חלום, חלום, מוחל, מלח, מלחה, מולחת, חולם, חומל, חמלה, חמל, מחל, מחל, חמליה ו-רמלה. במובן מסוים ניתן לראות כאן פגיעה בדורותת המיצוי

על תפיסת השורש ההודו-איוריopic והשמי כמורפמה השונה משאר המורפומות בשפה, ראה Nida, 1946 : 82 ; אך ראה לעומתו Melcuk, 1982 : 71. Mugdan מבחין בין השורש לבין שאר הצורנים בכך שרק השורש שיך לקבוצה פטוחה, בעודו, לדעתו, מה שיישאר לאחר מנתן שאר הצורנים (הקבוצה הסגורה) יהיו השורשים, ראה Mugdan, 1994 : 2545.

(היסוד) ואלו הגנוס של הדוגמאות האחריות הוא 'עיצור', 'אות' או 'עה'. ואולם הגבלת האחריות רק לעיצורים (או לאוותיות) המופיעים בסדר קבוע ואשר נקשר בהם (בסיורם זה) משמעות קבועה מזהה בין אלה לבין צורן.¹⁴

הוספה זו מלמדת כי גם הגדרת שורש צורן, דהיינו צירוף קבוע מוערי של תוכן וצורה, אינה מבטיחה בלבדיות: לא כל צורן הוא שורש. ה策ה לעבר המובאות שלא צינו כלל בלבדיות (9, 10, 21, 24, 26) מורה כי כולם משותפות בכך שהגנוס שלן הוא 'צורן' או 'מורפמה', אלא שבן נוסף אל גנוס זה NP2 הממצמצ את חלותו. מובאות שהגנוס שלן הוא עיצור או אות הי' רחבות מדי משום שהמשלים התחבירי שלן צמצום גנוס זה לצורן. ואלו הגדירות שהגנוס שלן הוא צורן (או מורפמה) אם תסתפקנה במצוות גנוס זה לצורן עיצורי, הרי הן תגענה לאותה חלהות כמצוות שלעיל, ככלומר גם הן לא תעדונה בדרישת הבלבדיות.

מקרים אלה מלמדים כי כדי להבטיח בלבדיות, יש להמשיך ולצמצם את הצורן העיצורי. נחוור אל רשיית המילים שלו (2.4.1) ונשאל מדוע כיתיב' הוא שורשן של כל מילوت כתוב, ורח'יש'מל' שורשן של מילות החשל, מדובר איכיל' שורשו של 'וכשהאכלתיך' ו-'מלכת' ומדוע אין מיל' או מיל' שורש מול? ומה באשר לעכבר ואחדרפן? מה שմביחין בין כתיב', חיש'מל' ו-איכיל' מחד למול, כבר ואחדרפן אינם מצטמצם למשמעות העיצורים הסדריים אלא הוא כורך ביחס שבין העיצורים הסדריים ומשמעותם לבין צורת המילה (הערך המילוני) ומשמעותה. בעוד שבמקרה כתיב', חיש'מל' ו-איכיל' ניתן להבחין (אמפירית ותאורטית) בין מבנים ומשמעות של העיצורים (סדרה) לבין מבנה המילה ומשמעותה, אין הבחנה זו מצויה ואפשרית במקרה 'מול', 'עכבר' ו-'אחדרפן'. ה策פות של שורש בודד צורן (עיצורי) כבול עם צורן משקל בודד (לרכות בניין, ראה אורן, תש"ח; Bolozky, Schwarzwald, 1972 : 10 ; 1973, Bolozky, 1972 : 4) היא המבחן בין שתי הקבוצות.

ברור אם כן שرك הגדירה הממצמצת את השורש ומעמידה אותו לצורן כבוד המctrף רק לצורן מסוים אחר (משקל) היא בלבדית. כל תיאור אחר של שורש שאינו כורכו לצורן משקל חוטא בלבדיות, שהרי בלא מצטצום זה כל מילה יכולה להיתפס כאלו יש לה שורש (רדאי, 1968 : 62, מובאה 50 ; Harper, 1896 : 65).

הגדירת 'משקל' היא עניין לדון נפרד, אך שבסם שnochano לשורש' אין אוסף אקראי של עיצורים (או אוותיות) כן אין המשקל אוסף תנויות — סימני ניקוד (ראה מובאה 45 להלן) או הליך פונולוגי דוגמת אומלאות (umlaut) או ויסות הגאים (Mugdan, 1994 : 2548-2549 ; ר宾ן, תש"ה : 260 ; טורסני, תש"ד : 189-190 ; קלוזנר, תש"ט : 11-12 ; McCarthy, 1957 : 121, Chomsky 1994 : 2599).

אין הקיף מאמר זה אפשרות סקירה ובדיקה של יהשי שורש ומשקל בספרות הדקדוקית העברית. נסתפק כאן בעיון במרקומות החשובים בני זמננו¹⁵ הנוגעים לשאלת הבלבדיות.

על העודפות שבתוספת "יסוד" לצורן, ראה להלן 2.4.6.

14 בספרים רבים שנכתבו על הלשון העברית במאות ה-18, 19 בחוויל יש רשיומות מילים (בעיקר מקרואיות) שמחברי ספרים אלה מודיעים כי הם מינויו אותן לפי שורשים. עיון בספרים אלה מורה כי אין השורש שם כורך במשקל. במידה רבה ניכרת שם גישת המילונות של ימי הביניים שלפיה

(36-37*) בשלב העליון נתון השורש. וזה קבוצת עיצורים שהופestaה מן המלים המשוות והיא בעל מוכן מסוים (יקרא הוראה). (בן-חאים, תשמ"ב : 168)

ב. תנאי אחר הבא להגביל את הפרטוטציה הוא הגבלת ארגון העיצורים (או האוותיות). הדבר נעשה על ידי קביעתם סדרה או כרצף : 8 : "רצף של עיצורים" ; 16 : "consonant cluster" ; 18 : "החוורות בסדר קבוע" ; 25 : "סדרת עיצורים" ; 30 : "Unpronounceable skeleton..."

תנאי זה פותר את בעיית הפרטוטציה וכן נתק קר שורש בין מ'יחיל', ל'יחם', ח'יל', ח'מל' ו-ד'יל'ח'. במובאה 18 מובא הסדר קבוע בתנאי מפורש. ועוד נאמר שם: "סדר האוותיות בכל שורש הוא קבוע, שינוי בסדר זה פירושו שלפנינו שורש אחר בעל משמעות שונה לחלוטין" (קדרון, תשמ"ז : כרך 1, 15).

כפי שנכון לומר כלפי כל שאר התנאים הנניםכאן לשורש, לא כל הגדירה אכן מציינת את קבועות הסדר. מגיד אינה מציינת זאת בגין הגדורתה (ראה מובאה 15 לעיל), אך בהמשך לאותה הגדירה היא מציינת: "סדר האוותיות בכל שורש הוא קבוע, אך יש שהסדר משתנה. ורפעה זו מכונה כפי שלמרונו 'שיכול אוויות', כגון — כבש — כשב" (מגיד, תשמ"ד-ב : 97).

כפי שהדגשנו (1.4.2) יש להבחין בעת הגדירה בין מה שהוא הכרחי לבין מה שהוא מקרי. העמדת תנאי הסדר הכרחי מובילה למסקנה כי שינוי סדר אינו אפשרי. ראיו היה להבחין כאן בין התנאי שהוא מכובן אל צורת התשתיות המשוערת לבניימושה של אותה צורה, מימושים שיכולים מכורח נסיבות מופרפטוניות לשנות את סדר הופעת העיצורים (וואריה מתופעת השיכול בהחפה שכמוון אין איש אומר כי שני שורשים לפניו).

במובן זה יש להבחין בין מי שסביר שאין סדר העיצורים שיק לאפינו של השורש (אין הוא חוכנה הכרחית) ולכן כפי שראינו עתה כל הפרטוטציות של אותה קבוצה של עיצורים שייכת לאותו שורש, שכן מי שסביר שאנו סדר שונה מעמיד שורש שונה, וזאת עם שהוא מכיר בתופעות פונטיות, או בשיבושים בפרשנות (אפילו טעות בהבנת כיוון הכתיבה) כגורםים אפשריים ליצירת מקבילות שונות סדר עברו שורש מסוים (הר' והב, תרצ"ז).

ברור אפוא שסדר העיצורים הוא חלק מהוותי מדרישות מושג השורש (אורן, תש"ז : 257). האם תנאי זה מספיק הוא? התשובה היא שלילית כנראה, שכן כבנתני המשמעות ימצאו שורשים רחבים מדי (מ'יל' ; ע'יכ'יב' ; "הת"+"(ו)ת").

ראינו כי הוספת התנאי שהעיצורים או האוותיות יתקשרו למשמעות מסוים אינו מבטיח בלבדיות. החלפת תנאי זה בתנאי כי הם יהיו סדרים, גם היא אינה מבטיחה בלבדיות. ובדרך כריכת שני התנאים יחדיו בדרך של קוונינקציה המתקיימת רק אם שני הקונונקטים אמיתיים? מדוגמות מיל', היב'יג', "הת"+"(ו)ת" שני התנאים (משמעות וסדר קבוע) מתקיימים בהם ניכר כי אין בכך די, ככלומר, אין שלובם מבטיח בלבדיות.

בקירות זו עצמה נוכנה גם לגבי מובאה 27 המזהה שורש עם "צורן-היסוד של המלה המעניק לה את משמעות הבסיסי". השוואה בין דברי מובאה זו לבין המובאות שנדרנו לעיל מורה כי אין היא שונה מהן בתנאייה אלא בצורתה בלבד: הגנוס שלה הוא 'צורן'

מכאן עולה כמובן אין משקל מתאר תופעה דיאכטונית אלא הוא מצב סינכרוני, אך בהמשך (265) אומר ר宾ן: "בניגוד לזרות המשקלים, תורת ההליצי הגוזרת עוסקת באירועים לשוניים אמיטיים". אך גם אלה מוחלפים מייד במושג אחר הוא דגם הנטייה, אומר ר宾ן: "השתמשתי כאן במונח 'משקלים' במובן זגמייניקוד של צורת יחיד נפרד, ולא במונח 'דגם נטיה'. אין לי ספק בכך, שדגם הנטייה צריך לפחות את מקומו של המשקל בדינון הדקדוק, ובמיוחד בהוראה שבביבית-הספר" (ר宾ן, תשמ"ה: 265). וכן "אם נונח את מושג המשקל הבלתי יעיל, נוכל לפחות הוראה המייצגת דגמים, בדומה למה שעשושים בהוראות הרוסית, הפולנית, הלטינית והיוונית" (ר宾ן, תשמ"ה: 262).

וישאל השואל, ונשאלו אנו לאור זוניהת המשקל, ולאור כרכתו של ר宾ן (בפתח דבריו) את השורש והמשקל ייחדיו, מהו מעמדו של השורש ביחסו זו? אין ר宾ן מציג את השאלה, וממילא אין הוא מшибב עליה. מטעמו כי "בתהליכי הגוזרת מטשטשים לעיתים הgalilot בין משקלים ואף הgalilot בין משקלים ובין דרכיהם אחרות לבניית שמות, כגון סימות והרכבת-שורשים" (ר宾ן, תשמ"ה: 265), ככלומר שיש שמות כגון "זרמור" ו"מודחום" המורכבים, לדעת ר宾ן, משני שורשים (263), ולא שני בסיסים) עולה שלמרות דבריו בפתח מאמרו — אין לדעתו חובה כי שורש י策ך רק אל משקל, הנה הוא יכול לה策ך אל שורש אחר. כל אלה וכן קביעתו כי אין לשורשים קיום עצמאי ולא משמעות מוגדרת ושגוזירה נעשית ממילה ולא משורש (264) מוצאים את מושגי השורש והמשקל שבשימושו מגדר התוצאות שהגענו אליהן בבדיקה זו.

התנאים המבטים דרישת הסתרוגות במשקל כפי שהציגו לעיל מחוירים אותנו לבדיקה מחדש של מובאה 21: כפי שראינו לעיל (2.4.1.2) הגדרה זו נמצאה צורה מדי בכך שהיא (כמו הגדרה 9) הגבילה את המשקל למושקל מתנות בלבך. כזכור, החלטנו להגביל את מובאות ההגדרות לכלה העומדות בתנאים התחריברים הלוגיים של ריכוז במשפט בודד, עיון במשפטים שלහן בהמשך למובאה 21 מורה ממשפטים אלה (שהם מחוץ להגדרה) משנים את תוכנה ואת תחולתה, ככלומר היא עצמה אינה שלמה. הוספה הסתיגות: "ואולם אין הכרה, ששורש ישתלב תמיד בצוון בעל תנעות דוקא" (רוֹזֶן, תשט"ז-א: 199), מרווחת את ההגדרה (21) מה שישי בה (תוקפה הלוגי ותוכנה), שהרי הסתיגות זו אם נבין את "עשוי לה策ך" כ"מצטרך" סותרת תנאי מפורש בהגדרה; ואם נבין "עשוי" זה כמודוליות, הרי היא קובעת כי שורש יכול עתה לה策ך אל כל צורן שהרי אין עוד הכרה שהוא י策ך אל "צורך בעל תנעות בלבד".

עוד ממשיך רוזן וקובע: "צורך העשי להשתלב בצוון לא-ארצוך בעל עיצורים בלבד, יקרא משקל". הוספה זו היא מעגלית (ראה להלן 2.4.4) לאחר שנקבע כי למשמעותה יכול שורש לה策ך אל כל צורן. אין כאן הוספה כלל וודאי שלא צפומות הגנוס. אך הנה, מביא רוזן הסתיגות נוספת לשורש, הוא אומר: "אך לא תמיד י策ך משקל לצורן בעל עיצורים בלבד".

יש להבהיר, כוונת רוזן למלילים כגון "עוויי", "עווה", "מעווה", "עוותת" שלפי תפיסתו (רוֹזֶן, תשט"ז-א: 198) אין בהן שום עיצור שורש ($U=[a]$, ו- $= [w]$) ור-המרכיב השלישי הוא "שורשי O" (אפס). מבנה טלאים זה מיין את אפיקום הבלתי של השורש והמשקל עד שהוא מבטל את הניגוד שבינם לבין צורנים אחרים, ובינם לבין עצם. יתר על כן,

מי שקשר את השורש אל הפועל בלבד על ידי תנאי מפורש בהגדרה (כמו למשל מובאה 12) או על ידי מיקום הגדרה השורש בפרק הפועל (כמו למשל מובאה 20) היה יכול שלא להציג במפורש את תנאי המשקל משום שאין ערכיו פעילים נוצרים שלא באמצעות בניין.

לו היה השורש שמור לפעילים בלבד, לא הייתה הבלתי כבלדיות נפגעת. ואולם היה שלא רק פעילים נוצרים על ידי שורש, א-הציגת תנאי הцентрופות השורש למשקל חוטאת כבלדיות. והנה, דזוקה מקורות המתמקדים בשורשי השמות, משום שלא הוכח בהם תנאי המשקל הם נמצאים חוטאים לבבדיות, וכברישומותיהם מופיעים מקרים ובאים של רצפים של עיצורים שאינם מצטרפים אל משקל. לבני (תש"ב: רס"ח) מכנה מקרים אלה "משקל בוודד" ובו לדוגמה: הידר, חרמש, צפראדע ו-וככבר. א-בינוי בהיכל המשקלים אומר למשל כלפי "פלפל" ובו גלגול, כבר, צ'אצ'א, צ'אלץ, כסקס, קרבר, פפס, ר-פ-פ-ש: "משקל פלפל מציאתו בשמות הפרטניים גראט, גלגול. מציאותו בשמות כללים מוטלת בספק ... וצאצא משקלו עלעל אף הובא במשקל פלפל שלא להרבות במשקלים היושבים בדד ... גם מציאות המשקל בתלמוד מוטלת בספק, וכל אחד מרובעת השמות שבמדור התלמודי הוצרך בירור ... אל המשקל הזה לא העפילו כלל בדורנו, וכמודומה שלא חדרשו בו כל שם". (אביינרי, תשל"ו: 470-468, וראה גם שם משקל "פי" 252).

וראה דוגמאות נוספות משל א-בינוי, א-פרת, תשמ"ה: 21-19).

המקור האחרון שיידן כאן הוא מאמרו של חיים ר宾ן "משקל השם". בפתח מאמרו זה אומר ר宾ן כי: "המשקל דר בכפיפה אחת עם השורש ואין לו קיום בלבד. אלו שתי פנים של ש"ע נתון, הממצאות בינהן את תיאורו הצורני. כמו שבתקסט עברי אין לעולם משקל ללא שורש, כך אין בטקסט שורש ללא משקל כשמדבר בש"ע או ש"ת"; המשקל הוא האמצעי שבו השורש מופיע על במת הלשון, והשורש הוא המאפשר למשקל להתגלם במציאות" (ר宾ן, תשמ"ה: 255).

ואולם עיון עמוק במאמר מגלה כי אין המונח 'משקל' המשמש את ר宾ן זהה למושג שתוואר לעיל. במידה מסוימת מזוהה ר宾ן בין מעמד התנועות בעברית ובמשמעותו למעמדן באנגלית, למשל, הוא אומר: "המלים המשימות לא נוצרו לפי דגמים מסוימים אלא כל מלה תلت עיצורייתה היתה מטיבם בעלת צורה כלשהי בעניין התנועות והתכוונות הקבויות תוך הגבילות שהציבו חוקי הפונולוגיה של הלשון. גם כל מלה אנגלית בהכרח בנויה מהרכיב עיצורים ותנוועות כלשהו, לפי כל הגבילות של הפונולוגיה האנגלית. שום אדם לא יצא בಗלן זאת למיין מלים אנגליות בעלות מבנה-תנוועות דומה כ-'משקל' אחד לעצמן" (ר宾ן, תשמ"ה: 260).

כל רצף אותן מילים מעמיד גם שורש, וראה למשל אשכנזי, תור"ע; ב-ניז'אכ, 1827; צט ואילך; ב-רמsha, תרכ"ה; זונבליך, תרכ"ח; ליבוש, תר"ס ושאלתייל, תרס"ג. וראה אף בתקופתנו,

למשל, לבני, תש"ב; Harper, 1896; Sagarin, 1987. מחים אלה משקפים גישה החופסת את המשקל כשארית הנوتרת לאחר הסרת עיצורים. גישה זו פסולה הן מושם שאין היא מבחינה בין 'שורש' לבין אוסף אחר (ומקרי) של עיצורים, והוא משום שגום המשקל (כשורש) הוא צורת תשיית משוערת ולכן ויהי משייך לפוי מה שנותר לאחר סילוק השורש, בלי התחשבות בשינויו ביצוע, גם הוא עלול להביא לידי טעות וראה אורן, תש"ג: 257.

אורך סופי: סדרות באורךים שונים תעמדנה שורשים שונים, השווה, "אבסטרקט", "אבס", "סטרא", "טרק".
כל אחד מלאה מעמיד שורש נפרד: אין האחד חלק של الآخر. מכך עולה שבניגוד לדברי ליבוש, כי, "יש שורשים שראשם מ"ט ועיקר שורשם בלאעה" (elibosh, Moscati, Spitaler, 2.4.1.1 1964: 355), וראה גם ציטוט דבוריו בסעיף 2.4.1.1 לעיל, וראה טרנסלט של אחד הוא תוספת עיצור לאחר. מסיבה זו גם אין מקום בדיאון סינכוני למושג "שורש שניני" (ראה אפרת, תשמ"ה: 248-243). נשים לב כי שלשיות השורש אינה מובאת כאן כאורך מהותי (ראה מיד בהמשך "כפיפות למילך").

משמעות קבועה: לכל סדרה כזו יש משמעות קבועה, בהעדר משמעות לא תהא סדרה זו שורש. השווה ל'יחם', חילם', מ'יח', מיל'ם', עם ל'מי'. סדרה המתקשורת דרך קבוע עם משמעותות שונות העמיד שורשים שונים (כך למשל, ספ'יר). כמובן, יהיו כאן שורשים רב-משמעותיים: הומונימיים או פוליסמיים (ראה בז'חאים, תשמ"ב: 169; גושן, תשכ"ט: 250-251). יתר על כן, מיילים הנראות כאילו הן הקשורות במילך, אך אין להן שורש בעל משמעות נפרדת ממשמעות המילה — לא תעמדנה שורש.

סירוג: הסדרה מטוגנת — לא רצופה. את תוכנות הסירוג ניתן לכארה לראות כנגזרת מהיות השורש מרכיב מעיצוריים בלבד. ואולם תפיסתם של כמה בלשנים כאילו יחסיו השורש והMillisket הם יחסים של 'תוכית' מורה שאין תוכנת השירוג בשורש מובנת מלאיה. ניר אומר: "גוזירה זו [shorex וMillisket, מ"א] מתבטאת במיוג של שורש עברי עם פורטטיב (שניהם צורנים מסורגים — discontinuous morphemes) מסתרגים עלי בקבוצת הצורנים המסורגים כל הצורנים שהגאים (תנוונות ועיצוריים) מסתגלים כל עיצורי השורש. המופטית הקרויה תוכית (infix), היא לשיטתן, מקרה פרט של צורן מסורג, שבו כל הגאים (התנוונות) של צורן millisket מוחדרים אל בין עיצורי השורש; לדוגמה: הביבס עתק נוצר מיזוג של שורש עתק' עם התוכית (הצורן המסורג) CoCeC ..." (ניר, תשנ"ג: 45, וראה גם Blau, 1976: 41; Hetzron, 1992: 413). מכאן ומהגדתו צורן מסורג כ"צורן חברו, המסתורגי" על צורן השורש (להבדיל מתחילה או טופית)" (ניר, תשנ"ג: רשות המונחים 199 — ניר כי ברשימה זו אין הגדרה לשורש' ואין הגדרה לתוכית), על אף שבפתח דבריו אומר ניר כי הן שורש והןMillisket הם צורנים מסווגים, כל המשך הדברים, ובכל זה גם הגדרת הצורן המסורג, מורים כי רק המשקל הוא צורן מסורג. שילוב מסקנה זו עם דברי ניר על התוכית מחוקים את פירוש דברי ניר כאילו אין השורש מסורג אלא הוא מעין גזע שהMillisket מוחדר אליו כתוכית ומפיצלו (ראה גם ניר, תשמ"ט: 18).

אותה מסקנה עולה גם מדברי שורצולד וטוקולוף. במלוגם הם קובעים כי שורשMillisket הינם צורנים לא רצופים (ראה מובאה 9 לעיל), אך בהגדרם 'תוכית' הם קובעים:

"מורפמה המוכנסת לגזע או לשורש" (שורצולד-טוקולוף, תשנ"ב: 106).

שלא כניר, אין לנו סכורים כי התוכית היא מקרה פרט של צורן מסורג. תפיסת המשקל כתוכית (כפי שהיא ניכרת בהגדרותיהם של שורצולד-טוקולוף) גורמת יחסים אסימטריים בין השורש לMillisket: השורש קודם לMillisket, המשקל מוכנס אל השורש וקוטע

התווך של רוזן שורש בן "שני שורשיים" (שני מרכיבים) יחד עם התווך "אפס" כשורשי אחרון אפשר תוארית שורש בן הגה יחיד.
מובאה זו (21) שמנצאה לא מזכה בבחוננו אותה בתחום המשפט הבודד, נמצאת עתה מרוקנת מכל איסוריה. למרות שימושה במונחים 'צורן' ולא רצף' ו'Millisket' אין היא בלבדית. לאור כך, יתכן שיראו דברי רוזן כפי שהובאו ב-2.1 לעיל באופן אחר משבקש להציגם שם.

2.4.2 תוכנות מהותיות של השורש העברי
התוכנות מהותיות של מושג הנקראות הכהרכיות שלו — אותן תוכנות שבהעדן לא יהיה זה אותו מושג. ניתן לספק תוכנות שוניות המתארות מושג באופן מצח' וכבלדי. אין ביחסון כי כל הגדרה מצח' ובבלדי אכן משתמשת בתוכנות מהותיות בלבד. כך למשל, הגדרת שורש כ'אוסף המורפומות שברשימה השורשים של מיליון מסויים' (מתוך ההנחה כי יש שם רשימה סופית ומלאה) אפשר שתהיה מצח' וכבלדי אך לא תהיה מהותית. בחירה של כל התוכנות מהותיות ואלה בלבד תבטיח הגדרה מצח' וכבלדי. בהבחינו בין מושג השורש עד היוג' (ראה ההקדמה לעיל) ולמן היוג', תעמוד רשותה התוכנות מהותיות של השורש העברי על התוכנות אלה:

יעזרו: א. השורש מוגדר על פי תוכנות חיתוכיות ולא לפי תוכנות גרפיות (אותיות).
ב. מי שיש בו תנועה אינו מננה עם מרכיבי השורש. השורש מרכיב מעיצוריים בלבד. Moscati, Spitaler, Ullendorff 28, 21, בניגוד ל-1951, Chomsky 72, 21. ואולם היא קביעה זו עומדת בניגוד לモוואט, 1973: סעיף 79 ג' ; קאסוטו, תש"ט: מילה עברית בעיצור (על וייו החיבור, ראה אורנן, 1973: סעיף 79 ג' ; קאסוטו, תש"ט: מילה עברית המשלקים יכול לזמן את פה'פ גם בראש מילה, מנועה פה'פ מליהות 1). היה שמבנה millisketים יכול לזמן את פה'פ מהשלים, מהחילה כל תועה (כדי שלא תעמוד תנועה בראש מילה). היה שמבנה millisketים על הצלפות הגי השורש מוגבלות למניעות מתוך השפעה הדידית של הגים (ראה למשל, Greenberg, 1951; אפרת, תשמ"ה: 98, והערה 558 שם, וסקירה נרחבת שם, וכן Bolozky, 1972: 21) — וניר שום מנעה גורפת על הגה millisket כלשהו מלעומוד בעודה אחת מטעדיותיו של השורש. כמובן, לא ניתן למנוע מהגה המופיע בעמדת שורש כלשהו (עה'פ או לה'פ) מלעומוד ראשון (פה'פ) בשורש אחר, והיות שתנועה מנועה כפה'פ היא מנעה גם בשאר עמדות השורש.

סדר: קבוצות זהות של עיצוריים שהסדר שביהן שונה שורשים שונים. סדר העיצוריים הוא תוכנה מהותית של השורש.¹⁶

2.4.1.2 אנו מעדיפים לכונה זו בשם 'סדר' ולא 'רצף' משום ש'רצף' אינו חד-משמעות (ראה להלן). אורנן (תש"ז: 257-256) מופיע את כל תוכנות השורש כתוכנותה של סדרה, אך היה שאין הוא מגדר שורש (ראה העירה 6 לעיל) מילא אין מדובר בגנוס.

התאמה מורפופונטית: תכונה זו תבחן בין מילים שהן בתצורת שורש-משקל לבין מילים הנראות מבחינה צורנן כאילו הן שייכות לתצורת שורש-משקל אך אין התנהגותן המורפופונטית מתיחסת עם חוקי הביצוע המורפופונטיים שהיו צפויים לו אכן היה מדובר בתצורת שורש-משקל.¹⁷ נסתפק בכך במספר דוגמאות:

המילים שמצד כתיבתן נראות כשייכות לתצורת שורש-משקל אך הגיינן מורה שאין הטעמן בהברה הצפואה לפ' המשקל המשוער Bolozky, 1972 : 132) : נשווה למשל, מְלָקָט, לְקָרָק, לְסָטָר לְמַגְבָּר, מְקָלָט, מְשָׁבָר; נשווה למשל, מְנֶגֶל, מְנִיאָק לְמַרְגָּש, מְחָבָר; נשווה למשל, פְּסָטִיק, פְּסָטִיף, מְלָסִים לְמַפְגִּין, מְשָׁלִים, מְקִסִּים.

מילים הנראות כשייכות למשקל לפי מבנה חברתן והטעמתן אך אין התנהגותן המורפופונטית צפוי ממלילות המשקל: מילים כגון מְגַנֵּט, מְגַנֵּן, מְגַבֵּל נראות על פני השטח כשייכות למשקל מפעל, ואולם הן מתייחסות לשבלן שתי תופעות פונטיות: האחת – מ' שבראשן מונעת בפתח, והאהודה נ' סוגרת הברה בלתי-מושעתם. מבחינה פונטית מועדרת נ' זו להידמות (אורן, תשנ"ג : 53-55) כך בשמות וכן גם בפעלים, למשל בצוות אינפרפקטיב נפעל. המבנה ההברתי של נ' זו מנע בעת ההידלות את פעולה: מגל, מְגַע, מְפַע וְכָך' (בלאו, תש"ד : 68 ; ברגטרס, תשמ"ב : 261-260). אין כאן מקרים לדון בתופעת ההידלות, נסתפק בקביעה כי שניוי העתים העמיד שתי מגמות פונטיות הנוגעות לעניינו: הפסיקת ההידלות, ושימור נ' סוגר הברה במקומות (אורן, תשנ"ג : 55 אם כי אין שם דוגמאות במשקל מפעל). שתי תופעות אלה חבו ייחד ליצירת "מול", "האיכלי", עברו ("וכשהאכלתיך", רצ'פ'ר-ד'ע' עברו "צְפְרָדָע") מהיה שורש. ברור אם כן כי כל ההגדרות שאינן כורכות את השורש עם משקל חוטאות לבבדות (אך ראה למשל, בז'חים, תשנ"ב : 17 ; Bloomfield, 1933 : 243).

הכפיפות למשקל היא המძירה למעשה את מספרם האפשרי של יצורי השורש. כפי שראינו (2.4.1.1) אין מספר מסוים של יצורי שורש, וכל תחימה של מספר מסוים זה או אחר עלולה לפגוע במיצויו או בבלדיות. הגבלת מספר העיצורים אינה מהותית אלא היא פועל יוצא של מבנן הבהירתי של המשקלים, שלא להנוגעת במיוחד לתופעות הצורור והמכפלים (סברה שונה, ראה נאי, תש"ד : 192).

התאמות סמנטיות ומורפופונטיות: אין הצליפות בין השורש למשקל טכנית גרידא. הצליפות זאת יוצרת אי-ಐיות סמנטיות ומורפופונטיות מסוימות וחדשנות במילה. האיךויות הסמנטיות הן תוצר הצליפות התכוניות של השורש עם תכונתו של המשקל (Ephratt, 1988). האיךויות המורפופונטיות הן האיךויות שמקובל להסביר על פי הגורות (אורן, תש"ח ; Schwarzwald, 1973).

התאמה סמנטית: כפיפות להתאמות סמנטיות תבחן בין מילים הנראות מצד צורנן לתצורת שורש-משקל, אך הן נדרות את ההרכבת הסמנטי הçıובי ממלילים השיכוכות כי ריבים עוסקו בניות חוקים מורפופונטיים לעברית ואה למשל, אורן, תש"ו ; Schwarzwald, 1973 ; Chomsky, 1951, 1973. אך לא מצאו דוגמאות לשימוש בחוקים אלה לניסוח דרך פורמלית ואובייקטיבית ליוויי מילים לועיזות, ולזיהוי מילים מתחזרת שורש-משקל ומילים שלא נצטו בדרך זו.

יש להבחין בין בין מילים השקולות במשקל פעל, למילים שהן צורת נקבה, כגון תיש-תישה, יעל-עללה, וראה Chomsky, 1951 : 32 III והערה 29 שם.

אותו (וראה גם הגדרת 'תוכית' אצל Spencer, 1991 : 12 והערה 11 שם). רק חפיסה של שורש ושל משקל כשייכות מסוימים, ובלא היודקקות לתוכית' מעמידה אותן כשייני מרכיבים שווים מעמד המSTRUCTURES זה זה. יתר על כן, לפי חפיסה זו יצירת ערך מיליון במנגנון שורש-משקל נעשית על ידי הSTRUCTURES של שורש אחד עם משקל אחד, ככלומר בנויגר לתצורה הקויה (ראה ניר, תשנ"ג) הSTRUCTURE שורש-משקל (עצמה) היא חזר-פעמייה – אין בה שרשו.

גם הטענה הפוכה כי "השורש נוצרות תכניות לשון שונות שנקרוות משקל. המשקל הוא אףօ צורן שנגזר מן השורש" (טוראל-סנה, 1989 : 77) היא חסרת כל שחר.

עוד ראוי להזכיר כי תוכנת הסירוג הינה תוכנה מבנית הגית' ואפ'יל סמנטי Ephratt, 1988 של השורש והמשקל, ודאי אין היא תוכנה של הכתב שرك אם הגי המשקלNicarim בכתב אז מדובר על סיירוג (אורן, תש"ז : 258 סעיף 5 ; Moscati, Spitaler, 1964 : 122 בדברם על 'שורש פשוט' לעומת 'שורש מורכב').

כבול למשקל: השורש יכול להתmesh (להציגף) אל סוג אחד בלבד של צורן והוא המשקל. כפי שהערכנו לעיל אין השורש מוגבל להציגף אל משקלים פועל בלבד (בניינים) הוא יכול להציגף אל משקלים פועלם, משקלים תוארים או משקלים תוארים כמו מל' (עבור למושל, מושבאות 10, 24). תוכנה מהותית זו תסידר הוצאת רצפי יצוריים כמו מל' (עבור "מל", "האיכלי", עברו "וכשהאכלתיך", רצ'פ'ר-ד'ע' עברו "צְפְרָדָע") מהיה שורש. ברור אם כן כי כל ההגדרות שאינן כורכות את השורש עם משקל חוטאות לבבדות (אך ראה למשל, בז'חים, תשנ"ב : 17 ; Bloomfield, 1933 : 243).

הכפיפות למשקל היא המძירה למעשה את מספרם האפשרי של יצורי השורש. כפי שראינו (2.4.1.1) אין מספר מסוים של יצורי שורש, וכל תחימה של מספר מסוים זה או אחר עלולה לפגוע במיצויו או בבלדיות. הגבלת מספר העיצורים אינה מהותית אלא היא פועל יוצא של מבנן הבהירתי של המשקלים, שלא להנוגעת במיוחד לתופעות הצורור והמכפלים (סברה שונה, ראה נאי, תש"ד : 192).

התאמות סמנטיות ומורפופונטיות: אין הצליפות בין השורש למשקל טכנית גרידא. הצליפות זאת יוצרת אי-ಐיות סמנטיות ומורפופונטיות מסוימות וחדשנות במילה. האיךויות הסמנטיות הן תוצר הצליפות התכוניות של השורש עם תכונתו של המשקל (Ephratt, 1988). האיךויות המורפופונטיות הן האיךויות שמקובל להסביר על פי הגורות (אורן, תש"ח ; Schwarzwald, 1973).

התאמה סמנטית: כפיפות להתאמות סמנטיות תבחן בין מילים הנראות מצד צורנן לתצורת שורש-משקל, אך הן נדרות את ההרכבת הסמנטי הçıובי ממלילים השיכוכות כי ריבים עוסקו בניות חוקים מורפופונטיים לעברית ואה למשל, מביא אבינרי (תש"ו : 183) את המילה "כְּבָב" תחת לתצורת שורש-משקל. אך למשל, מביא אבינרי (תש"ו : 183) את המילה "כְּבָב" תחת פעול ולמעשה זה מצבם של כל השמות הפרטיים (למשל, "אִידָּן" שם 167) המופיעים שם לפ' דמיון צורני למשקלים מסוימים, למרות שאבינרי אומר ששורשן אינו ידווע (כך למשעה גם "ילְפָת" שם 216, המתאימה أولי סמנטי מצד משקלה אך אין ממשמעות לשורשה).

ומנוסחת על דרך החיבור אווי מתוך הahn יוסק הלאו, כגון שמתוך "צורן עיצורי" גם בלא התיבעה "בלבד", ראה 2(2.4.7) יוסק כי איןנו מכיל תנוועות, וכך'.

2.4.4 מעגליות

כדי לראות בהגדורת שורש מסוימת הגדרה מעגלית עליה להשתמש במושג השורש עצמו כדי להגדורה (ראה 1.2.4).

הדוגמאות השכיחות לכך הן דוגמאות המגדירות ייחדיו 'שורש' ו'שורשיות':

(37-*ד) "אותיות שורשיות — האותיות אשר הונחו ליסוד המלה ושורשו." (בן-זאב, 1827 : י"ד : 2)

(38-*ד) "שורש — כל שם וכל פועל בשפה עברית הוא משלוש אותיות הנקראות שורשיות." (כהן, תרנ"ז : 263)

נשים גם למבנה של מובאה זו שיש בה קידומפריד — תחילה אוגד מצד אחד (סוג ב 2.2 לעיל) אך גם אוגד מכנה ושינוי סדר (סוג ה, שם).

יש גם מקרים בוילטים פחות, אלה מקרים שבהם תנאי הגnos (משלים NP2) במקומם להיות קרטירין ליזיוי השורש — קודם ליזיוי, ככלומר הוא תוצאה של ויזיוי השורש. למעשה כאליה הן כל ההגדורות שתאנן היחיד הוא "החלק היהודי של המלה" (mobacot, 1988) של שורש ומשקל יוצרת מילה לקסיקלי. וראה תכונה זו המובעת על ידי יצירת מילה / תיבה" במבואות (16, 22, 24, 28).

(39-*ד) "אותיות שבמלה המורות על המושג גראדה נקראות בשם 'שורשיות'." (ילין, 1942 : 92)

מעגליות נסתהרת יותר מזויה למעשה בכל ההגדורות שתאנין היחיד היא שייכות למשפחה מילים. "משפחת מילים" הינה תכונה אינטואיטיבית, ניתן להעמידה (רדוקצייה) על תנאים פורמליים ואוביקטיביים כשותפות שדה סמנטי או שותפות באוסף מסוים של סממות (ראה למשל מורג, תש"ח ; טנא, תשכ"ח). ככלומר, אין היא ראשונית אלא היא תוצאה קיומם של אותו תנאים.

(40-*מ) "שורש (בדקדוק) עיצורי היסוד של המלה הקורסים אותה אל משפחת מילים בעלת משמעות כוללית אחת או ממשמעות אחדות." (בהט-מיישור, תשנ"ה : 647)

מאורה סיבה מובאות 25, 32 גם הן מעגליות: "אותיות המשותפות לכל המלים במשפחה נקראות אותיות השורש" (בן-כנען, 1989 : 4, נער כי בכל החברות אין הגדרת 'שורש'), וראה גם אבן-שורשן, תש"ט : מוסף ב — ילקוט השורשים ונגוריהם). מעגליות נסתהרת תימצא לנו בהגדורה שבה קודם המושג 'שורש' למושג 'גירה':

(41-*ד) "אותיות אשר מדריכן להיות תמיד בגירה אם בכך אם בפועל הן הנה שיקראו שורשיות לגורה היא." (בן-משה, תרכ"ה : 63)

למעשה כל הגדרה אוטנסיבית היא מעגלית לפני הדוגמאות המשמשות בה, שהרי אין בהן פירות חיצוני של תנאים הקודמים ליזיוי הדוגמאות כדוגמאות לשורש (ראה מובאות 7-2 לעיל). היות שאין בה יסוד הכללה, היא אינה ממצה את כל המקרים אלא מצטמצמת באורה מעגלי לדוגמאות שהובאו בה.

גם לפי צורת הרובים שלhn: נשווה צורת רבים של פתק, סדר לו של מטר¹⁹, או הסגולים שתנוועתם חולם: בשם, בקבוק לעומת קטג', מזם, פקר, בץן (השווה בץן בטנים בטן בטנים). מעניין כי אפילו ב-מנכל שהוא עברית נשמע ריבוי מוטעם שלא בצורך הריבוי (מנכלם).

גזרה: תכונות ה"גזרה" הופיעה באופן מפורש במבואה 26 בלבד. תכונה זו היא מטה לשונית. בספרות המורפולוגית נהוג לתאר תכורה כשייכת לגזרה או לנטייה. לצד הסוכרים כי שני המונחים מתארים תהליכי מוציאים (ראה למחל, אורנן, תשל"א; בן-אשר, תשל"ב) יש הkopfers בתפקידם ייכוטומית זו (ראה למחל, Dressler, 1989 וראה סקירות שתי הגישות, Spencer, 1991 : 231-214 ; Bauer, 1988 : 87-73, וראה באופן שפה שורש-משקל, אפרת, תשמ"ה : 64-64). לא נוכל למצות נושא נכבד זה בסוגריה הנוכחית, נאמר אפוא כי אם נבחין בין המושגים 'נטיה' / 'גזרה' ו/אווטומטיות' באופן שנחטיה והגזרה יibrilo לפי השאלה אם תוצרם הוא ערך לקסיקלי (גזרה) או שהוא תבנית דקדוקית (נטיה), וככלפי כל אחד מלאה ניתן לשאול אם היצירה היא אוטומטית או שאינה אוטומטית, כך שאין שאלת האוטומטיות כרוכה ומתייחדת לנטייה בלבד, אי-נקבע כי השתתפות השורש בגזרה הינה מהותית שלו. השורש משמש לייצירת ערכים לקסיקליים. כל הצליפות חוקית (פונולוגית וסמנטיבית, ראה Ephratt, 1988) של שורש ומשקל יוצרת מילה לקסמה. וראה תכונה זו המובעת על ידי יצירת מילה / תיבה" במבואות (16, 22, 24, 28).

2.4.3 הגדרת שורש על דרך החיבור כPsi שראינו (1.4.3), אריסטו דרש כי הגדרה תהיה חיבורית ולא שלילית. המקראה הבולט והחוור של שימוש בשיליה בהגדורת השורש העברי היא התיבה "צורן" בלתי-רצוף. לקסיקלית עומדת למגידר בחירה בין שימוש ב"צורן" לא-רצוף" לבין "צורן" מסורגי. נשאלת אפוא השאלה, מהו היחס המושגי בין שתי הצליפות: האם שליליה זו היא חלק מהותי (1.2.3) של מושג השורש? כפי שראינו בדינונו בתכנון המהותיות (2.4.2) ההסתרגות של שני מרכיבים שיוו מעמד היא היצרת את המיל: אין מדובר בגעז ותוכית או גזע ותכליתים פונולוגיים. נראה אפוא כי חוסר הרציפות הוא חלק מהותי מאפיינם הפונולוגי והסמנטי של השורש ומשקל. שימוש במונח "בלתי-רצוף" מביע בczora שקופה תכונה זו. ואולם "מסורגי" למרות הינו שקוף פחות עדיף במבנה זה שהוא דוחס לתוכו הן את חוסר הרציפות והן את אופן הצליפות, והתלות ההדרית והבלדיות בין שני הגורמים (ראה למחל, ניר, תשל"ה : 65).

שליליה זו היא אם כן חלק מהותי מהגדורת מבנו הפונולוגי והסמנטי של השורש. אין היא חלק מהותי מהגדורת המורפולוגית, כגון במבואות (13) "חסרת צורני גירה או נתיה" או (19) "ambilי להגביל את הגוף, הזמן...". או מובאה 30, McCarthy, McCarthy, McCarthy (1994 : 2599) "unpronounceable". אם תהיה ההגדרה מצהה ובכלדיות

2.4.5 הגדרת השורש העברי על ידי נרדפות בהיות הדרישות התהבריות-הלוגיות שנTELנו על עצמנו בתיחסם שבין הגדרה לתיאור או הסבר (2.2 ; 2.3) תובעות הבחנה תחבירית והבחנה לוגית בין הגנוס למשלמי, לא נמונו במובאותינו (סוגים א- 2.2 לעיל) דוגמת להגדרה על ידי נרדפות.

עינן בספרות מורה כי הדוגמות ליהוי בדרכם השקלות בין המוגדר כמסמן בודד לבין מגדרו כמסמן בודד גם כן (ראה 1.4.5) ספורות.

(42-*ל) "שם הפעולה קוראים: 'שורש'." (קרינסקי,-Trs"ה: 64)

דוגמאותיו של קרינסקי מורות שבמונה 'שם הפעולה' הוא מתכוון לצורת המקור (וראה גם בלומברג, 1955: 11 המזהה את השורש עם גזע – המקור, וראה גם מובהה 19 לעיל). גוניות מביא בשם המדקדקים היהודיים הגדרת שורש כ-געז, אך הוא עצמו מתנגד לזיהוי זה (ראה שם g, d):

"The Jewish grammarians call the stem (i.e. the 3rd pers. sing. Perf. Qal) root." (Gesenius, 1909: 99c, a)

2.4.6 שימוש במרכיבים רב-משמעותים ההגדרת השורש העברי רב-משמעותה הינה יחס של ריבוי מסוימים עבור אותה צורה (מילה, מבנה תחבירי, פונמה וכו'). כך למשל, אם משמש המילה "אות" הן לצין 'טו גרפּי' כלשהו והן ל-'טו המיצין עיצורי' בלבד, או, כפי שראינו (סוף 2.4.1.1) יוביל שימוש במילה זו בהגדרה לשתי פרשנויות שאין חופפות. שימוש במרכיב רב-משמעות עולול לפגוע בלבדיותה של הגדרה, שהיא תכיל יותר מה שהיא עלייה לכלול.

המונה 'מורפמה' שיק לבלשנות ועומד במרקזה של המורפולוגיה הלשונית. יתכן שהגיוון המורפולוגי שבין השפות, שהוא רב לאין שיעור מגוון שאר התחומים, הוא שהוליד ריבוי של תאוריות בלשניות-מורפולוגיות, תאוריות שנקטו את המונה 'מורפמה' באופנים שונים ועתים אף סותרים. ה'מורפמה' הופיע עם ה'סמה' וה'פונמה' כיחידות תאורטיות לצד מקביליה הביצועיים הסמנטה, הփון (=הגה) והמורף (=צורך) (Mugdan : 2546 : 1994) הופיע עם ה'סמה', ה'פונמה' ה'גרפמה' וה'לקסמה' לצין יחידות העין המינימליות לפי תחומיין, מכל אלה ה'מורפמה' היא היחידה המינימלית המשלבת לראשונה תוכן וצורה (ראה למשל, רוזן, תש"ז-א: 193 ; Murtonen : 1986 : חלק II, 4 ; MelCuk : 1982 : 88). עם הניסיון לנסח תאוריה מורפולוגית חדשה שביבודה האקסומה כי כל צורה מתהילה במילה (Aronoff : 1976 : forthcoming, Ephratt ; 21 Ephratt : 1997 : forthcoming, 83-80 ; Anderson : 1992 : 21) על גישת A-morphus המשמעות והפכה לצורה בלבד (וראה גם Bolozky : morphology 1972 על הגישות השונות). אורנן מצין זאת כי "מגמה חיובית מסתמנת בבלשנות והיא לנתק את המשמעות מהגדרת המורפמה" (אורנן, תש"ן : 254).

בעהר, 9, שם, מונה אורנן ניסיונות לסלק את רכיב המשמעות מן המורפמה. בינויהם מזכיר אורנן גם ניסיון לנסח הגדרת יהוי לפונמה ללא היודקקות למשמעות, אפרת, תש"ה: 90. הניסיון שם להגדר פונמה בלא היודקקות למשמעות נבע דווקא מהתפיסה כי חיבורם הרואשן של התוכן והצורה צורך להיעשות כלפי המורפמה (ולא ברמת הפונמה).

השימוש ב'מורפמה' וב'צורך' בהגדרת השורש העברי עשוי אם כן להוביל לרבי משמעות (שלושת השימושים שנמננו לעיל). חלק מרבית המשמעות נפתר במונח פגמטי, שבו המוכאות קדרו לגישה המסלקת את המשמעות מן המורפמה. ככל רבי המשמעות שבמנוחים 'מורפמה' ו'צורך' (שהוא יכול לבוא כתרגום עברי ל'מורפמה' או בכיצוע המורפמה שהיא עצמה יסוד האורתופת') נראה לנו כי מסגרת המוכאות והקשרן תומכים בפרשנות 'צורך' כנדרף (בתורת תרגום לעברית ל'מורפמה' ולא בכיצוע שלה, שהרי לו לא כן לא הייתה למשל ממשמעות למושג 'אזורות' עברור ביצוע).

יחסים אלה שבין 'מורפמה' ל'צורך' נוגעים לרוב-משמעות אחרה, היא רבי-המשמעות של התואר 'מורפשת'. מי ש מבחין בין מונחים צפתיים לבין מונחים תאורטיים (ראה למשל, המפל, תש"ט: 90-114) יוכח כי מכל המונחים הלשוניים רק מונחי הפונטיקה (אך לא מונחי הפונולוגיה), או מונחי התחביר, הסמנטיקה והמורפולוגיה) הם צפתיים. במובן זה היו כל מונחים של חומרם אחרוניים אלה בגדר הפשטה שעשוה הבשן ואך הדבר (ראה למשל, על 'מילה' אורנן, תש"ט: 29-26; ניר, תשמ"ט: ייחידה 6, 9 ; Mugdan : 1994 : 2553-2550 ; 1994 : 16-9).

ואולם, את התואר 'מורפשת' הבא בהקשרינו כאן ניתן לפרש באופןו נוסף, והוא הנגור מተנות הסירוג של השורש. במובן זה משמש 'מורפשת' להבעת הטענה כי במובן הדיאכוני ובמובן הסינכרוני, לעומת אין השורש מתממש לבדו. בכל שימוש של השורש מטרף משקל (או לפחות בלשנים אחרים תבנית תנוועית).

ברגשטרס אומר: "פירושה של המלה לשורש ולפרומנטים אינו אלא הפשטה; אין פירושו-של-דבר כל וכל, כי השורש התקיים אכן-פעם בלאו כי צורות המילים נתנו בדרך להרכבת מילים ופרומנטים" (ברגשטרס, תשמ"ב: 299).

שנידר אומר: "הטרמן שרש הוא רק משג מפשט לסמן את האותיות היסודות של המלה ובעצם לא היה במציאות בדברו" (שנידר, תשפ"ו : 235). Lambert אומר: "Le racines consonantique n'ont naturellement pas d'existence réelle en dehors des mots et ne sont que des abstractions" (Lambert, 1931: 67).

Murtonen מציין את תוכנות הפשטה כתוכנה היחידה המבחן בין השם הפרטני לבין השורש (Murtonen, 1986 : 6).

טור-סיני בהערה שמוסיף כלפי הגדרת בני-יהודית 'שורש' (מובאה 14 לעיל) אומר: "לפי השקפה זו, שראתה את המלים בלשון כנגזרות מ'שורש' שהבע בו ערך משג המלה, ללא הבעה לכל יחס דקדוקי, כגון ייחד ורבוי, גוף ומין וכו'. אך למעשה גם השורש וגם משג השרש הפשטות הם, שהפישטו מדרקונים בצד השווה שבמלים ובמשמעותם מהונן מהן" (בן-יהודית, 1959 : 7477, הערה 1, וראה גם טור-סיני, תש"ד: 189 ; ר宾, תש"ה: 1896, Harper : 1896 : 65 ; ומובהה 3, 7, 36 לעיל).

עיר כי גם את דבריו של ניר שהובאו בהמשך למה שצוטט במובהה 27: "מן הראי לזכור, כי השורש הוא אלמנט מופשט ללא קיום של ממש במישור הביצוע של הלשון" (ניר, תש"ט: 15), יש להבין כמבטאים תפיסת שורש כצורת השתית-משמעות (אלדר, תש"ן: 171 ; אלדר, תשנ"ב: 27) בנוסף לאשר הובא במובהה 36 לעיל, בן-ח'יים מתייחס לבעיתיות זו של התואר "מורפשת" באומרו: "Clearly, the Hebrew root is only the

המילה "עשוי" מבטאת בלוגיקה המודלית אפשרות, וככזו אומדמת שטענה "עשוי X" בנגדור לטענה "הכרח שלא X". בלשון הטבעית משמשת המילה "עשוי" להבעת אפשרות הפתוחה מן ההכרח או זהה לו. כמובן, לעיתים היא משמשת גם בקשר למושב היה ב淵die. מצב זה ניכר למשמעות בהבחנה שבין שימוש "עשוי" במובאה 9 לשימוש "עשוי" במובאה 21. כפי שהוסבר (סוף 2.4.1.2 לעיל) מיגע ח' רוזן למסקנה של מדרות הגדריו שורש כ"צורך לא וצורך העשי לשתולב לצורן לא וצורך בעל תנועות בלבד" אין הכרח ששורש ישתולב תמיד בצורן בעל תנועות דוקא" (רוזן, תשט"ז-א: 199). כמובן, "עשוי" מתרפרש כאן כאפשרות ולא כהכרח (וראה גם מובאה 20). מובאה 9 שניה מובאה 21 בכך שמלכתחילה אין היא מגבילה את הצטרפות השורש לצורן בעל תנועות בלבד (וראה עוד על "בלבד" מיד בהמשך). לו היה השורש יכול להצטוף אל צורן בעל תנועות בלבד או צורן בעל תנועות ועיצורים, או צורן בעל עיצורים בלבד, כי אז לא היה הבדל במשמעותו הלוגי של "עשוי" בשתי המובאות. ואולם היה שתנאי הוא שמשקל יכול לפחות תנועה אחת (משמעות שהוא המקור הפrouזדי למילה מתכוורת שורש-משקל, וראה אורנן, תש"נ: 257, מסיבה זו גם הטעם ומקוםם הם חלק מאפיון המשקל), יש להבין "עשוי" זה כהכרח. אם השורש משתולב בצורן, והרי זה נעשה בכל פעם שהשורש משתף בתוצאות מילה, אז הכרח שישתולב בצורן בעל תנועות (תנועה אחת לפחות, כמו גם הטעמה).

המילה "כל" משמשת בלוגיקה ככמת כול (ראה למשל, ברגמן, חל"ה: 74, 279-272). וכבר תורה ההקשיים (הסילוגיזמים) העניקה לכמת זה משמעות לוגית מוגדרת היטב שורהה של מסקנות נגזרות ממנה כגון שם' כל X הוא Y" נגור בכרח ש"אין X שאינו Y", אך לא נגור ש"אין Y שאינו X". מוסכמה לוגית קובעת כי כל טענה גנרטית היא טענה כולה (גם אם אין ה证实ה הכלול נאמר בה במפורש): לכן שיקולות הטענה "כל סוס הוא יונק" ו"סוס הוא יונק".

המילה "כל" ובמשמעותה הלוגית בין פרשנותה היומיומית: "כל" במובן "רוֹב". למטרות היות הגדרה קונכינית פורמלית, יש ומשמשת בה המילה "כל" במובנה היומיומי, הינו לא כפי הצפוי ממוקומה כהגדירה.

(46-*ד) "כל שורש התיבה הנ' ג' אוטורי לא פחות ולא יותר. ומתי מספרם המרובעים ומהחומישי?". (סטנוב, תקל"ג: שער השמות, ז)

(47-*מ-הקדמה) "כל שורש הוא בן שלוש אותיות חוץ למספר קטן של יוצאים מן הכלל. מן השורשים היסודיים מסויפים בוצאות שונות ולפי כללים מסוימים מילים ומונחים, ניבים וbijoyim". (שכטר-חכם, 1968: ז)

(48-*ד) "לכל תיבה שבלשון הקדר יש שורש וכל שורש הוא בעל שלוש אותיות ומעטם מהם נמצאו בעלי שתי אותיות בלבד וזה דוקא בשמות ומילות וכן מעטים מהם נמצאו בעלי ארבע או חמישה אותיות". (סולטנסקי, 1857: 69-70)

פרשנותה הלוגית של המילה "כל" במובאות 46-48 גוררת טענה האמיתית כלפי כל השורשים (הם מושאי טענות אלה). התכחשות למסקנה זו בהמשך ("מתי מספר", "חו"ץ למספר קטן") מביאה לסתירה (לוגית) בפרשנות הלוגית של "כל". לעומת זאת השימוש היומיומי סובל יהס זה בין "כל" לבין מקרים הנוגדים לו.

abstract basis of a family of words used in the language, and does not denote the origin from which these words are derived, as it is hard to assume any level of the language in which the speaker was able to pronounce consonants alone as words. However the fact that it is an abstraction is not to say that it is a grammatical fiction and merely a technical tool for the analysis of linguistic forms; it is in fact a living reality, an integral part of the structure of the language

.which every Hebrew speaker feels" (Ben-Hayyim, 1972: 104) לכאורה, מתחממת מכאן משמעות נוספת נספה של 'מושפט', היא העומדת בנגדור בין השורש כנטיצה בלשנית-מלומדת לבין השורש כמושג המציין בתודעה הלשונית של הדבר.

:Jespersen אומר :

"The proper definition of a root seems to be: what is common to a certain number of words felt by the popular instinct of the speakers as

etymologically belonging together." (Jespersen, 1922: 374)

(44-*ב) וראה גם Mugdan ; 71 : 1964 , Moscati, Spitaler, Ullendorff & Von Soden (1994, 2545) : סקירה ועיהון במשמעות הפסיכולוגי של השורש, ראה Ephratt (1997).

צורות ומבנה מודדים לרבי-משמעות, באופן שאם לא ינקטו אמצעים מכונים לפתרון ובמשמעות זו אוו הם ייוחתו רבי-משמעותים. ככל הם תארים המתגוננים לפוי טיב גרעינים: התואר "יסודי" מתרפרש באופנים שונים, וגורר השתמעויות שונות. חלון ניתנות לניבוי לפי טיבו של הגרעין: השווה "ניוקו יסודי" ("היפוך שטחי") עם "ספר יסודי" (=ראשוני), ועם "חינוך יסודי" המתפרק בשני האופנים.

מגמה הפוכה לו שראיינו בכל שאר המובאות עולה מדברי מ' רוזן הבוחר ב'צורך יסודי' כמשמעותו שלו הוא 'שורש'. בתארו את הפועל כעשוי שני חלקים הוא אומר:

(45-*ל) "א. צורן יסוד, זהו השורש הנושא את המשמעות היסטורית של המילה ולפיכך הוא קריין כד. ב. החלק השני בפועל מכונה צורן הנטייה. צורן הנטייה הוא התבנית שלתוכה מוכנס השורש. תבנית זוعشואה מסימני ניקוד ובדרך כלל גם מאותיות נוספות הקרויה מושיפות". (רוזן, תשמ"ד : 76-77).

היות המושג 'שורש' שיך הן לרוב הדסתורי (יסודי=מקורי), הן לתיאור סינכוני של הצורה (יסודי=המרכיב אך איינו מרכיב, מורפולוגית או סמנטית, או שניהם), מועיד ורב-משמעות בשימוש ב"יסודי" בהגדות שורש (מובאות 13, 17, 24, 31) ובאופן דומה גם "פשות" במובאה 11, "עיקר" במובאה 23, וראה דוגמת "למדוי", "గראין משמעות" ו"מרקם ורכיס" במובאה 7).

הגדרה כפי שראיינו (1.3) היא קונכינית פורמלית-לוגית. בהגדה משתמשת במילوت השפה היומיומית (ולא בסמלים מיוחדים) עלולה להיווצר ובסוגים מסוימים בעלות תפקיר לוגי כתוצאה מיירוב בין הפרשנות הלוגית-הפורמלית שלhan לפרשנות היומיומית שלhan.

רבי-משמעות אחרת אורכת לקשרים אלה בغالל שאלת טווח החיבור וההפרדה. יש ובמקרים שמתיקיים מונאים מופרנ-תחכירים כגון גגון התאמת מין ומספר ניתן ליחס יותר מטווה אחד לחבר (וראה דוגמה במובאה 23 לעיל).

חווקרים שונים, בעקבות אריסטו (Abelson 1967 : 232) עסקו במעטם המטפורה המופיעה בהגדרות. מטפורה עצם טבעה היא ורב-משמעות: המשמעות המילולית המקורית, והמשמעות החדשה שלאחר המעתך. היהות שהגדרות באוט בסיפורים מקצועית מסוימת (מילון מקצועי, ספרי לימוד, או במרקחה דן ספרים מקצועיים כדרוקים ומאמרם בלשנים) מעתק מטפורי קבוע יוויה כחד משמעי בתחוםו. כך אירע ב Mills "שורש" עצמה שלמלכתה היא רבי-משמעות: חום הבוטנייה, תחום המתמטיקה, תחום האנתרופולוגיה ותחום הבלשנות (וראה עשרים ושלוש משמעויות שנושמו עבורה root' בamilon אוקספורד, Simpson & Weiner 1989). ואולם, בפואת בספרות בלשנית, ובעיקר בספרות בלשנית שמיית, מיד היא נועשת חד-משמעות, ולא ניכר בה עוד היסוד המטפורי.

כידוע, אין המעבר מטפורה חייה למטפורה מטה מתרכש בכדי-אחד. והנה, בגיןוד למרקחה המילולית "שורש" שכפליו הסטיים התהיליך, נראה שהמיללה "שלד" נוצרת "skeleton" נמצאות עדין בתהיליך המעתך. דומה ש- "skeleton" קרוב יותר מ- "שלד" לשלב הסיום של המעתך באופן שהוא התקבל כמוני לשוני לתיאור השורש השמי צורן מסורג (וראה מובאה 30 לעיל, וראה למשל, Matthews, 1974 ; 131 ; Glinert, 1989 : 1994 ; McCarthy 1977 : 428 ; Rosen 1989 : 2599). המכילה העברית "שלד" מתנוודת עדין בין פרשנותה המילולית לפרשנותה המטפورية. המטפורה חייה ניכרת בדברי ניר כי: "השורש העברי אינו 'מלך' אלא של של עיצורים המתעורר לחיים משלו רק לאחר שמצויר אליו צורן בניין או משקל" (ניר, תשלה"ה: 65, [ההגדשה שלי, מ"א] וראה גם בזחאים, תשנ"ב: 17).

2.4.7 קייזור
ראינו (1.4.7) כי אין החוקרים נוקבים באורך אופטימי או מרבי של הגדרה. הנפקה הוא, גם חוקרים הקוראים לצמצום ולקייזור נוקבים באורך מזרע, הוא הגנוס ותנאיו המהותיים.
קיטרין הקיזור נבדק אפוא לפיה כל מה שהוא מיותר במובן זה שהוא בא מעבר למהותי ולנדרש להפקת הגדרה מצחה וכבלדייה. כפי שראינו (2.3.1) בחירת הגנוס — אם הוא רחיב (יעיזור, אותו הגה) או שהוא מצומצם (מורפה=צורן) תקבע במידה מסוימת את אורכה הנדרש של הגדרה.

נדגים זאת לגבי שתי תוכנות שונות של השורש העברי א. משמעות, ב. הפשתה:

א. ככל משמעות אומרת שורצולד "כל ספר דקדוק מציין, שהשורש הוא בעל משמעות בסיסית" (שורצולד, תשלה"ה: 47, וראה טנא, תשכ"ח ; Ephratt, 1988). עיונו כאן מראה שאין הדבר כן. יש כמובן לקחת בחשבון שעתיים אין רכיב המשמעות מובא בתוך המספרת התחבירית-הלוגית של משפט הגדרה (הבודד) אלא מופיע בהמשכו בגדר תיאור ופירוט (ראה למשל, מובאה 20 ו-אורנן, 1973 : סעיפים 91, 92 ; מובאה 8 ו-

מה שנאמר כלפי מעמדו הלוגי של "כל" נכון גם לגבי תואר פועל כגון "תמיד", "בלבד" (וראה דוגמה לשימוש כזה במובאה 10). לכן, שוקלה מבחינה לוגית הטענה "השורש הוא רצף של יצורים" לטענה המובעת במובאה 8. וכך גם קריantan הלוגית של מובאות 49-51 להלן מביאות גם הן (כ-モבאות 46-48 לעיל) לסתירה לוגית:

(49-*ד) "... החלק היסודי (השורש) שהוא עקר התיבה, ושנשאר תמיד קבוע ועפ"י בלחתי משתנה." (סגל, תרצ"ו: 42-43)
(50-*ל) "כלל מלא עברית יש שורש. בשורש יש כמעט תמיד שלישי שלוש אותיות." (ודאי 1968 : 62)

"All the words of the Hebrew language, with a few trifling exceptions, (ד-*51) are capable of being reduced to roots of two or three letters each..."

(Nordheimer, 1982: 8)

לעומת המילה "כל", המילים "רוב", "מיועט" וכן "מוסרים" הן ורב-משמעות במובן הrogramטי. שימוש במילים כ"רוב" "בדרך כל" שהן (בניגוד ל"כל") אין מוגדרות לוגית יוצר ורב-משמעות שאינה ניתנת להכרעה. וכבר הצבענו על כך כclfip מובאות (20, 29). וכך למשל, גם :

(52-*ל) "השורש: כרוב הפעלים שלוש אותיות קבועות, שהן נגיד הפועל על נתירותו השונות. לשולש אותיות אלה נהוג לקרוא שורש." (בצ-רוון, תשמ"ז : פרק הפועל, 15)

כל שינוי בפרשנות "רוב" משנה את עמידתה של ההגדרה בדרישת המיצוי והבלבדות. שילוב של ורב-משמעות הנובעת משימוש יומיומי ושימוש פורמלי במילה עם רבי-משמעות הנובעת מטיסיות תחכירות, ניכר במללה "רוב" כמו במילים אחרות שאין להן משמעות משל עצמן אלא עיקר משמעותם ביחס למילים או מבנים שבתווחה שלן. נדגים זאת על ידי עיון לוגית-תחכרי במובאה 29 לעיל, ובאיזה חלקה "השורש השמי" מורכב על הרוב שלושה עיצורים. כפי שראינו, בא "על הרוב" לצמצם ונמצא מבטל את כורח אמיתותה הלוגית של טענה (Weinreich 1962 : 33). השאלה שיש לשאול היא מהו טווח (scope) "על הרוב", את מה הוא מצמצם? את לוואי הנסיבות "שלשה" כגון, "השורש השמי" מורכב על הרוב שלושה עיצורים ויש שהוא מורכב ארבע עיצורים" או את כל הצירוף השmani, "השורש השמי" מורכב על הרוב שלושה עיצורים ויש שהוא מורכב גם מתחנוות" (נעיר כי המשך מובאה 29 : "וهم שנושאים את הוראתו" תחתים לשתי הקרים המוצעות כאן).

התנאים הלוגיים-תחכירים של הגדרה מונעים למעשה מהגדירה להשתמש בנושא ובנושא כולם, ולהציג מן המשפט הפשט אל המשפט המחויב (ראה 2.2 לעיל). ראוי להבהיר כי מאותן סיבות גם שימוש בקונונציה ובדיםינוקציה יכול להוביל לרבי-משמעות בהגדירה ורב-משמעות הנובעת מאימוץ הפרשנות הלוגית של הקשרים לפי תחשב הפסוקים לצד אימוץ הפרשנות היום-יוםית שלהם (על הפרשנות הלוגית לעומת הפרשנות בשפה הטבעית וראה למשל, אוז, תשמ"ג ; כהן, תשמ"א ; שורצולד, תשל"ט, וראה שימוש "או" מוציא או כולל במובאה 13).

"The root of any Hebrew word is, speaking generally, the most simple form of which its fundamental element can be reduced." (Kennedy, 1889: 55-*).

37)

וכן "הלוֹא הוֹא" (מובאה 25); (וראה גם מובאה 3); (וראה גם מובאה 1962, Weinreich : 1991, Snow, Cancino, DeTemple & Scheley : 97 ; 33).

2.4.8 המורה

יכולת ההמרה ו מבחון ההמרה נובעים מדרישת השקילות הלוגית. כדי שמדובר אכן יעמוד ב מבחון ההמרה עלייו להיות מצחה ובלבדי. מובן אפוא כי כל ההגדות האוטנטיסטיות (7-1, סעיף 2.2 לעיל) משומשאין אין בכוחן להמיר את מוגדריהן (המונח 'שורש'). בדיקת שאר המובאות שהובאו כאן (55-8) מורה כי ככל אחת מהן ניתן היה להראות חסר או עודף שהובילן להיות לא מוצחו או לא בלבדיות. ולכן, שום מובאה לא ניתנת כפי שהיא, אלא תיקונים ولو מזעריים (וראה למשל דיוון במובאה 10 בסוף סעיף 2.4.1.1 להמרה שקופה בМОגרד ה'שורש').

3.0 סיום

בשאלו בפתח המאמר אם יש לשורש העברי הגדרה אחת, לא הייתה כוונתו להראות כי בכל המובאות חורו אותו משפט שהוא בעל מבנה אחד, גנוס מסויים ואותם משלימים. כפי שהרainer, גם בנסיבות הגדרה של אותו מושג עצמו ניתן לבחור בגנוס המביע מושג פשטוט (כ"ע'צורים) תוך צמצומו המוצה והבלדי על ידי שורה של תכונות, או שנייתן לבחור בגנוס המציין מושג מרכיב (כ"morpheme") שיש בו לקסיקלייזציה של חלק מהתכונות כגון קביעות הסדר, האורך והמשמעות. או למשל, ניתן לבחור בהבעה שקופה של שלילה כגון 'בלתיידצוף' או בהבעה סינטטית שלו 'מסורגי'.

יעין במובאות השונות מורה שברובן התשייכנה המילים 'קְמַב', 'קְתֻב', 'קְתֻבָּה' לשורש כתיב' (ראה 2.4.1), ואולם למרות זאת אין כל המובאות מדברות על אותו מושג שורש. הן נבדלות ביןין בשאלת קיומן או העדרן של כל אחת מן התכונות שמנינו כמחותיות (ראה 2.4.2), והן נבדלות בשאלת קיומן או העדרן של תכונות שמנינו כמרקיות. מעבר להסתמך כי כתיב' הוא שורשן של המילים שליל, הן תיבדלה וזה מושג ששאליה אם יש לכיתיב' זה משמעות (והיא מהותית לו), אם כתיב' הוא גם שורשן של כתיב', 'קְתֻב', 'קְתֻבָּה' שהם שמות, או כתיב' הוא שורשן של המילים 'התכתבות', 'הכתיב', 'קְתֻבָּת', 'תקtabbat' שניכרים בהם עוד עיצורים, ובשאלה אם גם 'שְׁקֻטָּב'

שייך לשורש זה, ואם סדר עיצורי השורש מהותי להגדתו. הבדלים אלה ניכרים בכוונו להחיל את הגדרת השורש מעבר לכיתיב' בשלוש המילים הראשונות, וכबאונו להחיל את הגדרת השורש מעבר למקרה כתיב': למשל למקרי ס'פ'ר או למקרי 'מול', 'אחסדרפן'.

הגדרת השורש העברי היא תחילת המדע בכך שהיא פתח לכל מגנון בניהת המילים בעברית (בין מילים מתחזרות שורש-משקל ובין מילים שמחוץ לתצורה זו). היא סוף

סיוון, תשכ"ד : 22). ואולם שלא כמוום, יש המצהירים במשמעות שאין לשורש ממשמעות. כך למשל, אומר Murtonen : Murtonen, derivatives, and therefore cannot have any specific root meaning" (Murtonen, 5 1986 : 5 וראה גם רביין, תשמ"ה : 257 ; Storm 1975 : 1).

עם זאת, כאמור, רוב המדקדקים סבורים כי לשורש יש ממשמעות משל עצמו, וכחותה מטענה זאת אף נובע שניים או יותר מיסימי שורש המקיימים דרך קבוע עם קבוצות שוונות של ממשמעות (سمות) כמו למשל ס'פ'ר, ס'פ'ר', ס'פ'ר'', ממידים שורשים נפרדים. עם זאת, ניתן לחשב על יותר מאופן אחד להכנסת מרכיב המשמעות להגדרת השורש העברי. לכוראה, יכולה המשמעות לבוא כגנום מפורש של השורש העברי:

"racine qui donne l'idée fondamentale sortant de noms, des verbes ou d'autres patries du discours." (Lambert, 1931: 67)

"The Hebrew root defines a word inasmuch as it gives the basic semantic field within which words with that root fall." (Seow, 1987: 21)

במקרים שאין המשמעות באה כגנום יכול מרכיב המשמעות לבוא בצדקה מפורשת כתנאי (ראה מובאות 12, 15, 25, 27, 26, 29, 32, 34, 36, 39, 40) או שאין הוא מוצג במפורש אלא הוא נגזר מתוך תפיסת הגנוס 'morpheme' או 'צורה' כמכילים בהגדותם וכביב משמעות (ראה 2.4.6). לעניין דרישת הקיצור, נסכם ונאמר כי הגדרה שבאה מופיע מרכיב המשמעות פעמים, הן כתנאי מפורש והן כנגזר מגנום הצורן חוטאת לדרישת הקיצור (וראה לדוגמה מובאה 27).

ב. הפשטה. כפי שראינו, התואר 'morpheme' דו-משמעות הוא (2.4.6): פעם הוא משמש כנדף ל'תאורטי' ופעם הוא נרדף ל'א עצמא' (=כלול, נשים לב כי אין שני הפירושים כרכום זה בזו, הנה ה'מילה' היא בו בזמן מונח תאורטי ועצמאי). ככל שני המובנים שתוויאו לעיל, נקבע כי אין לציריים בגוף הגדרה השורש. ציונים שם חוטא לדרישת הקיצור. ככלפי מופשט כתאורטי אין צורך לציין הגדיר בין 'morpheme' לבין 'צורה' הרי בעצם הבחירה במmorpheme' בגנוס תשתמע תכונת הפשטה. מובן שמי שמקים הבחנה כזו אינו יכול להשתמש בצירוף 'צורה מופשט' צירוף שיש בו סתירה פנימית. מי שככל אינו מבחן בין השוניים, נמצא מזהה 'צורה' עם 'morpheme' ומילא תשתמע כלפי שניהם תכונת הפשטה. תכונה זו תשתמע בהם גם מעצם התשייכותם למונחים הבלתיים שכאماור, דרכם הרגילה לצין ישות תאורטיות. ככלפי מי משתמש במmorphet' כתיאור העובדה שאין השורש מתגלה בלבד, אין צורך לציין, שהרי אין מהותית אלא היא נובעת ותשתמעת מתחכונת הסיוג.

כלפי כל שאר התכונות שלא מננו כמחותיות והן בגדוד תכונות מקרים נקבע כי הן תהיינה תמיד ועדיפות בהגדה ולכנן מאריכות אותה שלא לצורך (וראה כדוגמת מובאה 23 לעיל). בכלל זה נמנות כموבן כל התכונות המעלגיות כגון, משפחת מילים, מmorpheme, יסודית (צורה יסודית) ובموבן הלוגיה הפורמלי גם כמה כולל ותאים כגון 'כל', 'בלבד' המציגים בהגדה מותקף מבנה הלוגי גם אם לא יאמרו בה במפורש.

יסודות אחרים הניבטים עתים מן המובאות הם ההסברים למיניהם. אם ההגדה היא כדרישת אריסטטו טענה אנליטית, אז אין בה כלל מקום לאספקטים של שיח, כגון :

- פינס י"מ, תונ"ד, ספר הכת, ירושלים: בדפוס הר"ר אברהם משה לונץ.
- פישמן ח', תשמ"ו, מילים זרות בעברית בתזמננו, חיבור לשם קבלת תואר דוקטור, האוניברסיטה העברית, ירושלים.
- פרוטט ר', בנטין ש', תש"ג, "תהליכי תפיסת מילים כתובות וקריאה בשפה העברית", בתוך בנייני ק', דובל ע', אמר מ', כהן ע', שלזנגר י"מ, עיון ויישום בסיסיולוגיה, ירושלים: מאגנס, עמ' 188-188.
- צՐפתי גב"ע, תשכ"ט, מונחי המתמטיקה בספרות המדעית העברית של ימי הביניים, ירושלים: מאגנס.
- צՐפתי גב"ע, תשמ"ה, סמנטיקה עברית, ירושלים: א' רובינשטיין.
- קסוטו מ', תש"ט, פירוש על ספר שמוט, ירושלים: מאגנס.
- קבי ר', תש"ז, ידעת הלשון, אבן-יהודה: ד' רכס.
- קדרון נ', תשמ"ז, פרקים בדקדוק עברית, תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- קון ח', תשל"ז, המבנה של מהפכות מדעיות, תל-אביב: המכון הישראלי לפואטיקה ולסמיוטיקה, ספרי סימן קריאה, הספרות.
- קלאר ב', תש"ד, מחקרים ועיונים בשירה ובספרות, תל-אביב: מהברות לספרות.
- קלוזנר י', תש"ט, הלשון העברית – לשון חיה, ירושלים: ועד הלשון העברית ומוסד ביאליק.
- קרינסקי מ', טرس"ה, הדיבור העברי, ורשה: האור.
- רבין ח', תשכ"ג, "מלים זרות", אנציקלופדיה מקראית, ירושלים: מוסד ביאליק, כרך ד, עמ' 1070-1080.
- רבין ח', תשמ"ה, "משקל השם", ב"צ לורייא (עורך), ספר אברהם אברושון, ירושלים: קרייט-ספר, עמ' 256-255.
- רבינוביץ' ב', תשנ"ב, ההגדה במישנותו של שפניוה על רקע קודמו, עבודת מוסמך, אוניברסיטת חיפה.
- דראי י", תש"ט, הצעת הראשות, ירושלים: רואבן מס.
- רובינשטיין א', תשל"ז, "שלילת שנייה כמשמעות בסיסית של פעלים", בלשנות עברית חופשיית 10, עמ' 65-55.
- רובינשטיין א', תשמ"א, העברית שלנו והעברית הקדומה, תל-אביב: האוניברסיטה המשודרת, משרד הביטחון הוצאה לאור.
- רוזיאנס ש", תשפ"ח, שפה אחת ודברים אחדים, סופיה: דפוס המשפט' של אברהם אסה.
- רוזן ח', תשט"ז-ב, "מפעגל בעברית הישראלית", לשונו ב, עמ' 139-148.
- רוזן ח', תשכ"ז, עברית טובה, תל-אביב: עם עובד.
- שאלתיאל י', טרס"ג, יוטא דיניקוטא, קנטונגניטונולוגיה.
- שורצולד א', תשל"ה, "עד בעניין יחסו שורש ודגם במלון העברי", בלשנות עברית חי"ש, 9, עמ' 47-59.
- שורצולד א', תשל"ט, "הביבה: עין בשאלת התchapירית, לוגית ומורפולוגית", לשונו מג, עמ' 112-120.
- שורצולד א', סוקולוף מ', תשנ"ב, מילון למונחי בלשנות ודקדוק, אבן-יהודה: ד' רכס.
- שטייברג Ur., תרע"ח, מערכי לשון עבר, ווילנא: בדפוס הוצאה האלמנה והאחים ראם.
- שtron נ', תשנ"ד, מילון הפועל, רמת-גן: הוצאה אוניברסיטת בר-אילן.
- שטר-חכם מ', 1968, מכלל הלשון באילן שרים, ירושלים: קריית ספר.
- שנידר מ", תשפ"ז, דקדוק עברית, וילנא: בדפוס ש' פ' גראבר.

- Abelson R., 1967, 'Definition', *The Encyclopedia of Philosophy*, Vol. 2, The Macmillan Company and the Free Press , pp. 314-324.
- Aphek E., Tobin Y., 1988, *Word Systems in Modern Hebrew*, The Netherlands: J. Brill.
- Aronoff M., 1976, *Word Formation in Generative Grammar*, Cambridge: The MIT Press.
- Anderson S. R., 1992, *A Morphus Morphology*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Bauer L., 1988, *Introducing linguistic morphology*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Beirwisch M., Kiefer F., 1969, "Remarks on definitions in natural languages", in Kiefer F. (Ed.),

- גולדרברג ג', תש"ס, "על השוכן החלק והשורש העברי", לשונו מד, עמ' 281-292.
- גורדון של', תרע"ח, הלשון, ורשה: בדפוס האחים לוין-עפטשטיין.
- גושן-גותשטיין מ', תשכ"ה, הלשון העברית והלשונות השמיות: קווים מבוא, תל-אביב: דבר.
- הילגادر א", אטקיןסון ד", תשמ"ד, מבוא לפסיכון, תל-אביב: שוקן.
- המאיר א', תש"ב, העבי הקדמון, תל-אביב: יבנה.
- המפל ק"ג, תש"ט, פילוסופיה של מעד הטבע, תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- הנאו שי' בן-יהודה, תפ"ד, בנין שלמה, פנקופרט ומיין: דפוס מ' אנדרע.
- הריזוב צ', תשכ"ז, "השרשים המסרימים", חרוב, כרך ח, חוברת ז'ח, עמ' 159-170.
- הריזוב צ', תש"ב, דקדוק הלשון העברית, כרך שלישי: חורת המלה, חלק וראשון, תל-אביב: מהברות לספרות.
- הרכבי א"א, תש"ל, חדש גם ישנים, ירושלים: כרמייאל.
- וין מא", תפ"ג, תורת הלשון, וינה: "מנורה".
- ויתגנשטיין ל', תשנ"ה, חקרות פילוסופיות, ירושלים: מאגנס.
- ויטל ד', תרמ"ב, ספר שירי דוד, ליווונן: דפוס ש' בילפורט.
- זונבליך י', תרכ"ח, דרכי הלשון העברית, אדרטס: דפוס ב' בעיל נסען.
- טוראל י', סרנה י', 1989, סודות הדקדוק העברי, תל-אביב: רכגולד ושות'.
- טוריסני נ", תש"ד, הלשון והספר, כרך הלשון, ירושלים: מוסד ביאליק.
- טנא ד', תשכ"ח, "האם תוכנו של השורש העברי עורך?", לשונו לב, עמ' 173-207.
- ילין ד', 1942, דקדוק הלשון העברית, כרך הכתב וכקוד השם, ירושלים: חוברת 'קהלת', רואבן מס.
- ינאי י', תשל"ד, "פעלים מ羅בִּים בלשון העברית", לשונו לח, עמ' 194-183; 130-118.
- כהן ז", ארנון, מסבנת הפעול, ולנא: דפוס רם.
- כהן ח", תשמ"א, "סכלות ו/orioloth", לשונו לעם, לב, עמ' 3-4.
- כללי היפוסק החדשים, תשנ"ג, "כללי היפוסק החדשים" לשונו לעם, מהזור מד חוברת ד, עמ' 149-173.
- לבני י', תש"ב, דקדוק הלשון העברית הישנה והחדשה, ירושלים: דורות.
- ליקשטיין מאיר מלכ"ס, תנ"ט, הכרמל, טיגעט: דפוס מ' ואיצ' ויידער.
- ליקשטיין לעז עברי שימושי, 1992, תל-אביב: פרולוג.
- מגיד ח', תשמ"ד-א, תולדות לשונו, תל-אביב: בית דביר הוצאה קרני.
- מגיד ח', תשמ"ד-ב, מושגי יסוד, תל-אביב: בית דביר הוצאה קרני.
- מורג ש', תשל"ח, "עינזים בחסמי משמעות", ארץ-ישראל, יד, עמ' 137-147.
- מירקין ר', תשכ"ח, "מפעל מפעול", לשונו כו, עמ' 140-152.
- משרד החינוך, תשל"ט, מילה ומילמים, ירושלים: מעלות.
- מרקוס א', תשמ"ג, בזיליל, ירושלים: מוסד הרב קוק.
- ניר ד', תשל"ה, "הוורת העברית החדשה כשפה בתהיליך של התהווות בעיות לקסיקליות בהוראת העברית כלשון שנייה", אורךות ח-ט, עמ' 53-71.
- ניר ר', תשל"ט, מושגים בבלשנות שימושית, ירושלים: משרד החינוך והתרבות, המחלקה להינוך מנגנונים.
- ניר ר', תשמ"ט, מבוא לבשנות, תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה, יחידות 6-7.
- ניר ר', תשנ"ג, דרכי היצירה המילונית בעברית בתזמננו, תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- סגל מ"ץ, תשכ"ז, דקדוק לשון המשנה, תל-אביב: דבר.
- סטנוב י', תקל"ג, שפות ניניות, ברלין.
- סיוון ר', תשכ"ד, צורות ומגמות בחידושי הלשון העברית בתקופת תחיה, חיבור לשם קבלת תואר דוקטור, האוניברסיטה העברית, ירושלים.
- פינס ד', תש"ב, מפנה חדש לפעל העברי, תל-אביב: דבר.
- פינס ד', פינס ק', תשל"ב, מילון לעז עברי המורחב, תל-אביב: עמיה.

- Kittel B. P., Hoffer V., Wright A., 1989, *Biblical Hebrew*, New Haven: Yale University Press.
- Lambert M., 1931, *Traité de Grammaire Hébraïque*, Paris: Librairie Ernest Leroux.
- Landau S.I., 1984, *Dictionaries*, New York: The Scribner Press.
- Leech G., 1974, *Semantics*, UK: Penguin Pelican Books.
- Manes J., 1976, "The definition as a speech act", in Reich P. A., (Ed.), *The Second LACUS Form 1975*, Columbia SC: Hornbeam Press, pp. 476-486.
- Manes J., 1980, "Ways of defining: Folk definitions and the study of semantics", *Forum Linguisticum*, Vol. 5 No. 2, pp. 122-139.
- Markowitz J., Franz S., 1988, "The development of defining style", *International Journal of Lexicography*, Vol. 1 No. 3, pp. 253-263.
- Matthews P. H., 1974, *Morphology*, Cambridge: Cambridge University Press.
- McCarthy J. J., 1981, "A prosodic theory of nonconcatenative morphology", *Linguistic Inquiry*, Vol. 12 No. 3, pp. 373-418.
- McCarthy J. J. 1994, "Morphology: Nonconcatenative", in Asher, R.E. (Ed.). *The Encyclopedia of Language and Linguistics*, Oxford: Pergamon Press, pp. 2598-2600.
- Melcuk I.A., 1982, *Towards a Language of Linguistics*, München: Wilhelm Fink Verlag.
- Moscati S., Spitaler A., Ullendorff E., Von Soden W., 1964, *An Introduction to the Comparative Grammar of the Semitic Languages*, Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Mugdan J., 1994, "Morphological units", in Asher, R.E. (Ed.), *The Encyclopedia of Language and Linguistics*, Oxford: Pergamon Press, pp. 2543-2553.
- Murtonen A., 1986, *Hebrew in its West Semitic Setting*, Leiden: E.J. Brill.
- Nida E. A., 1946, *Morphology*, Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Nordheimer I., 1982, *Critical Grammar of the Hebrew Language*, New York: Wiley and Putnam.
- Quine W-V-O., 1961, "Two Dogmas of empiricism", in Quine M-V-O, *From a Logical Point of View*, Harvard: Harvard University Press, pp. 20-46.
- Robinson R., 1954, *Definition*, Oxford at Clarendon Press.
- Rosen H. B., 1962, *A Textbook of Israeli Hebrew*, Chicago: University of Chicago Press.
- Rosen H. B., 1977, *Contemporary Hebrew*, The Hague: Mouton.
- Sagrin J. L., 1987, *Hebrew Noun Patterns* (Mishqalim), Atlanta: Scholars Press.
- Schwarzwald O. R., 1973, *Lexical Representations, Phonological Processes, and Morphological Patterns in Hebrew*, Ph.D Thesis, The University of Texas at Austin.
- Seow C. L., 1987, *A Grammar for Biblical Hebrew*, Nashville, Tennessee: Parthenon Press.
- Simpson J. A., Weiner E. S. C., 1989, *The Oxford Dictionary*, Oxford: Clarendon Press.
- Snow C.E., Cancino H., DeTemple J., Schley S., 1991, "Giving formal definitions: a linguistic or metalinguistic skill?", in Bialystok E., (Ed.), *Language Processing in Bilingual Children*, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 90-112.
- Sorensen R., 1991, "Vagueness and the desiderata for definition", in Fetzer J.H., Shatz D., Schlesinger G., (Eds.), *Definitions and Definability*, Netherlands: Kluwer, pp. 71-109.
- Spencer A., 1991, *Morphological Theory*, Great-Britain: Cambridge University Press.
- Storm S. M., 1975, *Modern Hebrew Phonology*, Ph.D Thesis, Wisconsin: University of Wisconsin.
- Watson R., Olson D., 1987, "From meaning to definition: A literate bias on the structure of word meaning", in Horowitz R., Samuels J., (Eds.), *Comprehending Oral and Written Languages*, United Kingdom: Academic Press, pp. 329-353.
- Weinreich U., 1962, "Lexicographic definition in descriptive semantics", in Householder F.W., Saporta S., (Eds.), *Problems in Lexicography*, Indiana: Indiana University Press, pp. 25-43.

- Studies in Syntax and Semantics*, Dordrecht-Holland: Reidel Publishing Company, pp. 55-79.
- Belnap N., 1993, "On Rigorous definitions", *Philosophical Studies*, Vol. 72, pp. 115-146.
- Ben-Hayyim Z., 1972, "Hebrew Grammar: Morphology", *Encyclopedia Judaica*, Vol. 8, pp. 103-124.
- Berman R. A., 1978, *Modern Hebrew Structure*, Tel-Aviv: University Publishing Projects.
- Blau J. 1976, *A Grammar of Biblical Hebrew*, Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Bloomfield L., 1933, *Language*, New-York: Holt.
- Bolozky S., 1972, *Categorial Limitations on Rules in the Phonology of Modern Hebrew*, Ph.D Thesis, Urbana-Champaign: University of Illinois.
- Chomsky N., 1951, *Morphophonetics of Modern Hebrew*, M.A. Thesis (original xerox).
- Chomsky W., 1957, *Hebrew the Internal Language*, Philadelphia: The Jewish Publication Society of America.
- Clements G. N., 1992, "Autosegmental phonology", in Bright W. (ed.), *International Encyclopedia of Linguistics*, New York: Oxford University Press, pp. 146-150.
- Dressler W. U., 1989, "Prototypical differences between inflection and derivation", *Z. für Sprachwissenschaft* (ZPSK), Vol. 42 No. 1, pp. 3-10.
- Ephratt M., 1988, "Semantic properties of the root-pattern array", *Computers and Translation*, Vol. 3 No. 4, pp. 215-236.
- Ephratt M., 1991, "Piaget's nominal realism from a linguistic point of view", *Language Learning*, Vol. 41(4), pp. 555-598.
- Ephratt M., 1997, "The psycholinguistic status of the root in Modern Hebrew" *Folia Linguistica*, XXXI/1-2, pp. 77-103.
- Ephratt M., forthcoming, "Hebrew morphology by itself".
- Fodor J.A., Garrett M.F., Walker E.C.T., Parkes C.H., 1980, "Against definitions", *Cognition*, Vol. 8 pp. 263-367.
- Gesenius W., 1909, *Gesenius' Hebrew Grammar*, Oxford: at the Clarendon Press, Kautzsch E., and Cowley A. E., edition.
- Glinert L., 1989, *The Grammar of Modern Hebrew*, USA: Cambridge University Press.
- Greenberg J. H., 1950, "The patterning of root morphemes in Semitic Languages", *Word*, Vol. 6, pp. 162-181.
- Grosu M., 1972, *Notes philologique*, Jerusalem: Cénacle littéraire "Menora".
- Harper W. R., 1896, *Elements of Hebrew by an Inductive Method*, New-York: Scribner.
- Harris Z. S., 1951, *Structural Linguistics*, Chicago: Phoenix Books, The University of Chicago Press.
- Havelock E. A., 1978, *The Greek Concept of Justice*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Hetzron R., 1992, "Semitic languages", in Bright W. (ed.), *International Encyclopedia of Linguistics*, New York: Oxford University Press, pp. 412-417.
- Horowitz E., 1961, *How the Hebrew Language Grew*, New York: Jewish Education Committee Press.
- Jespersen O., 1922, *Language*, New York, The Macmillan Company.
- Jouon P., 1977, *Grammaire de l'hébreu biblique*, Rome: Institut biblique pontifical.
- Junger J., 1987, *Predicate Formation in the Verbal System of Modern Hebrew*, Dordrecht: Foris Publications.
- Kennedy J., 1889, *Introduction to Biblical Hebrew*, London: Williams and Norgate.

- Weinreich U., 1966, "Explorations in semantic theory", in Sebeok T.A., (Ed.), *Current Trends in Linguistics*, Vol. III, The Hague-Paris: Mouton Press, pp. 395-477.
- Werner F., 1983, *Die Wortbildung der Hebräischen Adjektiva*, Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Zipf G. K., 1965, *Human Behavior and the Principle of Least Effort*, New York: Hafner Publishing Company.